

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07. 2007.
“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић
22.07. недјеља

На херцеговској Белависти, у Старом граду, уз цркву Светог Арханђела Михаила, пред бројном публиком, у свечаној атмосфери, овогодишњи „Трг од књиге“ отворио је проф др Мило Ломпар, професор на Филолошком факултету у Београду, аутор више књижевних студија и добитник награда за науку, књижевност и књижевну критику „Станислав Винавер“, „Ђорђе Јовановић“ и „Лаза Костић“.

„Сајам књига или међународни састанак издавача, писаца, пјесника, љубитеца пера и хуманиста, свеједно је како ћемо назвати ову манифестацију; јер повод и мјесто окупљања довољно говоре. Говоре да се ради о непролазној манифестацији током које ћемо се духовно богатити“, поручио је херцеговски градоначелник Дејан Мандић.

Отварању Трга од књиге је претходио омаж пјеснику Стевану Раичковићу, више година становнику Херцег Новог.

Учествовали су: глумац Градског позоришта из Подгорице Дејан Ђонових, млади глумци Херцеговског позоришта (Марко Вукићевић, Михаило Черноус, Драгана Крунић и Дајана Шћасни), КСЦ „Диано“ – са кореографијама Storm, Almaz ... (кореограф Гуљнара Поповић) које су надахнуто извеле: Ксенија Милошевић, Милена Матковић, Милица Косић, Јана Радовић....

Проф. др Мило ЛОМПАР :

КЊИГЕ, НЕКЕ КЊИГЕ, ПОПУТ ОВИХ КОЈЕ СУ ТУ, ПОРЕД НАС...

Вечерас би требало – у складу са добрим обичајима у оваквим приликама – рећи неку реч о књизи, неку сасвим одређену реч у њену славу, са наглашавањем трајности њеног дејства, са однекуд пронађеним уверењем у њен значај и домет. То је тежак задатак. Јер, он се налази у раскораку са ритмом нашег времена: ми живимо у времену када се све мења, када титрање смисла свуд око нас поприма злогуки лик и када оспоравања књиге долазе са сваке стране на коју управимо свој поглед. Књига – у свеопштем преокретању ствари, у преокретању свих вредности – напушта средишно место наше цивилизације на којем је замењује нека врста слике. Како књига свагда остаје иста, као дух опточен речима, као постепено освајање значења, као дубински нанос времена, овај преокрет у ствари обележава како се ми мењамо.

Откривајући промене у нашем доживљају, књига – коју дочаравају бројне *књиге*, неке књиге, попут ових које су ту, поред нас - *постаје* субверзивна у нашем времену, она нас све више уводи у искуство субверзивности.

Али, шта је то - субверзивност? Велика књижевност је увек подразумевала искуство субверзивности. Са резлогом мислимо да је субверзивно унапред спојено са *подривањем*, али то подривање сувише брзо спајамо са хумором, са комедијом, са гротеском. Зар то није нешто сувише очекивано? Зар унапред дозвољени хумор – као нека врста уобичајеног и савременог ругања – није епохална замена за велики смех Дон Кихота и Швејка, Гаргантуе и Пантагруела, Држића, Стерије и Нушића? Зар се то не одвија по истом дејству по којем је морализаторско лицемерје постало епохална замена за истинско саосећање са жртвом?

Субверзивно није, међутим, само неко подривање него и оно што преокреће наше очекивање. Оно се данас налази тамо где га не очекујемо: тамо где је патетично, трагичко и узвишено. Оставши без чула за такво искуство субверзивности које подрива наше устаљено осећање времена и модерности, остајемо незапитани о томе зашто нам је лакше да напишемо једну успешну ругалачку реченицу него једну успешну патетичну реченицу. зашто је то лакше? Зашто сваки пут кад покушамо да напишемо нешто патетично осетимо како се нешто неповратно губи, како нема никаквог одјека у распростирућој празнини наших речи? То значи да осећамо како патетичним не можемо овладати. Али, то нам неочекивано открива како ни иронијом, ни сарказмом, ни цинизмом, иако непрестано за њима посежемо, не можемо овладати. Зашто? Зато што ми непрестано упитомљујемо иронију, чинимо је необавезујућом. Како то знамо?

Велики мајстор ироније, Сократ, дао је живот за своја уверења. Иако неправедно оптужен, одбио је понуду да побегне из затвора и поставио антологијско питање:

„А зар тамо куда побегнем нећу умрети?“ Потом је мирно испио кукутин отров. Наше време би у тој одлуци видело неприкладну реакцију једног прилично несмотреног човека, који није сачекао промену власти после које би се у град вратио. Иако је био мајстор ироније, можда баш због тога, он је својом егзистенцијом показао колико иронија обавезује, како у иронији пребива нека невидљива мера која спаја живот и смрт. Када Диоген замоли Александра Македонског да се помери са сунца, он показује да и цинизам обавезује. Јер, замислите све ириничаре који нас окружују, читаву галерију подсмевача са балкона, тераса, новинских подијума, у ситуацији да им неки носилац власти, свакако не Александар Македонски, понуди да бирају. Замислите их, ако можете, како одговарају: не, хвала, само се помери са сунца. Отуд следи једноставна поука: није лако бити циник, то није један избор тек-тако, будући да – како је писао Шопенхауер – да бисте били циник морате пре тога бити стоик.

Ако нисте стоик,ако немате унутрашњи мир у часу када трну ваше најбоље *личне* шансе, онда не можете бити ни циник,у изворном,дубинском смислу животног стила и одлуке који се налазе у срцу сваке субверзивности.

У том захтеву – о чијем трајању и снази нам сведоче *књиге*,неке књиге,попут ових које су ту,поред нас – скривено је нападнута кључна идеологија нашег времена – идеологија компромиса. (Не *идеја* него *идеологија* компромиса.) Јер, књижевно дело,доносећи неко обавезујуће искуство,постоји у дубокосежном раскораку са духовном ситуацијом времена. Које књижевно дело? У овом граду, на овом месту,које се налази у близини манастира Савина,манастира у којем је из својих првих књига учио највећи песник српског језика,треба се сетити једног класичног дела српске културе: то је „*Горски вијенац*“.Иако једна од најсавременијих књига,било да је схватамо у политичкој,идеолошкој или епохалној димензији,“*Горски вијенац*“ изазива једну врсту модерне нелагодности. Зашто? Зато што „*Горски вијенац*“,као и свака велика књижевност,подрива наше очекивање,узнемирује наше саморазумевање,измешта нас из удобне позиције коју смо напokon освојили и из које више не опажамо сјај и осећање трагичког. Пред „*Горским вијенцем*“ модерни дух се осећа узнемираним услед трагичког које подразумева безусловно дејство метафизичког осећања света. Нема дијалектичког вијугања,нема измицања у човековом покрету,насталом услед тежње да се заштитимо. Трагичко нас,дакле,износи на једну меру у којој ми морамо да дамо прецизан одговор који није *можда*,који није *рецимо* него је у резонанци са оним што је Кјеркегор назвао *или-или*. Као *Антигона*,као *Ана Карењина*,као *Роман о Лондону*. Ако „*Горски вијенац*“ поставља једно питање које модерно искуство уопште не може да издржи,онда то значи да је он субверзиван зато што подразумева преокрет очекивања.

Потребна нам је,дакле,снага читаоца. Читалац мора да оповргне своје навике, мора да стави у страну све што му из света наметљиво долази,мора да се отвори за искуство које би – услед навикле поспаности своје свести – у први мах гурнуо од себе. Тек тада ступа у искуство субверзивности. Поред подривања,поред преокрета очекивања,он се у том искуству среће са најпосебнијим својством субверзивности. Које је то својство? Читалац мора да разуме знакове времена и да им се супродстави. Разумевање знакова времена значи и спремност да се човек супродстави новим промотерима вредности који тврде да су све вредности,сва настојања,чак и смисао човекових поступака,смештени у схватање живота који је трошење и расипање,нешто што постоји само у овом тренутку,нешто што носи у себи потпуни заборав: заборав других,заборав времена,чак и самозаборав. Тада може настати све: и нови народи,и нови језик,и нова историја. Јер,тада више не постоји питање: какви су то народи,какав је то језик,каква је то историја?

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ", 21-28. 07. 2007.
"КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ" Горан Петровић

Та питања – до којих допиремо читајући *књиге*, неке књиге, попут ових које су ту, поред нас – откривају дубокосежно својство субверзивности које треба да испуни нашу свест: субверзивно је само оно што је непретвориво у мреже моћи.

Отуд је „Горски вијенац“, као и свака велика књижевност, увек субверзиван. Остаје нам само питање: имамо ли снаге да макар у својој свести останемо субверзивни?

На овом сајму књига, препуном бројних позива, постоје и књиге које упућују баш овај позив: неке књиге, које су ту, сасвим поред нас.

Дејан МАНДИЋ, градоначелник Херцег Новог :

Добродошли на „Трг од књиге“, сајам књига или међународни састанак издавача, писаца, пјесника, љубитеља пера и хуманиста, свеједно како га називали; јер повод и само мјесто окупљања довољно говоре. Говоре да се ради о непролазној манифестацији током које ћемо се духовно богатити, хранити и сваке вечери одлазити са новим искуством и доживљајем.

Херцег Нови од давнина гају љубав према умјетности и посебно књизи: “Трг од књиге“ је, како би га назвали данас пословни менаџери, бренд Херцег Новог и сви други брендови, као музика, филм, позориште, гитара и пјесма чине га посебним и јединственим, не само у Боки и Црној Гори, већ и шире.

Наша Јавна установа Градска библиотека и читаоница је храм културе и институција која се истински може похвалити богатством ријетких и вриједних збирки, како издања, тако и појединачних примјерака, легата и поклона наших суграђана. Овом приликом им као добрим организаторима изражавамо захвалност и признање за овако успјешно и садржајно представљање.

Херцег Нови има најбољу публику, вјерну и одану квалитету дешавања на његовим трговима. Сигуран сам да ћете свих ових вечери уживати. Нека нам и даље успијех буде циљ, а срећа наша жеља да будемо заједно на оваквим манифестацијама.

Вечерњи сајамски програми започели су пројекцијом документарно-играног филма У ПОЧЕТКУ БЕШЕ РЕЧ о историјату Мирослављевог јеванђеља, редитеља Бошка Савковића и Вељка Топаловића.

Уводну ријеч дао је редитељ Бошко Савковић

Бошко САВКОВИЋ:

ФИЛМ О ЧУВАРИМА СВЕТИЊА

Када смо правили филм о „Морослављевом јеванђељу“ ми смо сво време мислили на то да су књиге нешто што веже нас са онима који су живели пре нас, и са онима који ће доћи након нас. Неко рече овде да ће овог Трга бити а да нас неће бити, да ће све проћи али да ће књиге и писана реч остати. Сви народи имају неке своје дивне, лепе књиге. Неке од њих су сачуване, неке нису. Пада ми на памет књига „Рубаија“, чувеног персијског песника Омера Хајама, писана крајем једанаестог века. Љубавна књига кратких стихова, прелепо исцртана. Персијанци су је чували девет векова. На крају, књига није сачувана: била је најугледнији путник брода „Титаник“.

„Мирослављево јеванђеље“ је имало другачију судбину. Некако, имало је више среће од „Рубаија“ - књига је сачувана, данас је у Народном музеју у Београду и некако је то књига која веже Херцеговину, Црну Гору, Србију али некако веже и Европу. Веже Европу на тај начин што је књига путовала, била је свуда по Европи и коначно се вратила кући, као што је и наш филм, који ћете видети, путовао, био на фестивалима у Кану, Марсељу, Москви, Новом Зеланду, тек онда дошао у Београд, ево, коначно и у Херцег Нови.

Пре седамнаест година када сам био много млад, мислим – млађи него сад, и када сам био убеђен да ћу једног дана живети од књиге, промоцију своје прве књиге „Лажноборци трче почасни круг“ имао сам у кући Иве Андрића, нажалост тамо је данас кафана. Али, тада није постојао „Трг од књиге“: значи – нешто што не ваља, и нешто што се лепо десило Херцег Новом.

На основу сценарија филма који ћете видети наша велика пријатељица и добар писац Мирјана Ђурђевић написала је и књигу „Чувари светиња“, јер заправо филм „Мирослављево јеванђеље“ односно „У почетку беше реч“, је филм о чуварима светиња.

Други програм прве сајамске вечери био је лијеп сусрет читалачке публике са Горданом Ђирјанић аутором романа „Пољубац“ о коме је говорила и Мр Божена Јелушић.

Божена ЈЕЛУШИЋ:

ТРОГЛАСНА ПРОЗА ГОРДАНЕ ЂИРЈАНИЋ

Пред нама је нови роман Гордане Ђирјанић „Пољубац“ о коме ћемо, можда, понајвише разговарати али нема разлога да се не вратимо ни

на „Кућу у Пуерту“ будући да је то такав роман последице којег би сваком романописцу било тешко да пише наредни.

Међутим, Гордана Ђирјанић се, већ по други пут последице „Куће у Пуерту“ упустила у ту авантуру и пред нама је сада један, заиста, интимистички, готово рефлексивно-лирски роман, који има своју фабулу и своје ликове, с воје јунаке, али који је у ствари једна врста унутрашњег огледала и у којем сви, на неки начин, можемо тражити сопствено лице. Уколико би, опет, било дозвољено да сврставам ову ауторку која, по мишљењу већине критичара, заправо, не припада ниједном одређеном правцу и ниједној одређеној оријентацији у нашој књижевности, онда бих се ја определијелила за одређење да је у питању мудросна проза, и уколико је, опет, критичару дозвољено да тражи сроднике аутору, онда би Гордана Ђирјанић припадала оној великој и славној породици у коју би спадали и Иво Андрић, Меша Селимовић и Владан Десница. Због чега помињем ове ауторе? Помињем их због тога што и елементи филозофског реализма и елементи дубоке интимне драме коју Селимовић описује, и елементи есејизма, некако се налазе здружени у роману „Пољубац“ и чине једну врсту троструког јединства, као што и тај роман сачињавају три лика – говор, казивање трију ликова: Луке, Булке и Катарине.

Шта ти, Гордана, мислиш о овом одређењу и овим сродницима?

Г.Ђ. Што се тиче романа „Пољубац“ мени би било тешко да било коју копчу тражимо са тим ауторима. Рекла си на почетку да смо заједно студирале Светску књижевност. Чини ми се да смо ми учили књижевност и волели ону књижевност која се бави крупним темама и вечним истинама. Дакле, ја сам се само у једној прозној књизи, „Веласкезовом улицом до краја“ бавила такозваном експерименталном прозом.

Занимљиво је да су неки критичари чак најлошије приче из те књиге укључивали у антологије. Управо зато што мислим да је експеримент нешто што је, да кажем, готово у моди јер се ту откривају кулисе писања, ту се откривају шавови и оне крпице, али ја лично знам да сам прибегла експерименту зато што нисам била у стању да се суочим са једном темом. Дакле, мислим да неко моје књижевно, да кажем, сазревање јесте било то хватање у коштац са крупним темама и великим истинама на начин који није носио ни трунку експеримента, и који је у неким тренутцима био и ризичан, с обзиром на време у коме живимо и на стање критике у Србији, па сигурно и у Црној Гори; значи ту је вредновање те прозе врло ризично. Моји генерацијски критичари, као и писци којима се они баве, ипак, имају одређену поетику у коју се ја не уклапам.

Кад говоримо, или – ако ме питаш, о утицајима, о томе је јако тешко говорити, али сигурно да спадам у оне писце који сматрају да је проза једна полифонија, вечни дијалог са предходницима, просто једна коцкица, ја бих волела, у низу оних великана са којима сам ја водила дијалог, па нека то

остане макар и у овим нашим мерилима, у нашем језику – за мене ће то бити много.

Највише сам се приближила и сигурно највећи стилски утицај трпела од оних које сам преводила. Дакле и мој избор људи које сам преводила био је по блискости. Поменут је Луис Ернуда, прошле године сам преводила Хуана Рулфа, сигурно се сећате и ви и Педра Параме, мислим једног од сигурно десет, двадесет није битно колико највећих романа двадесетог века је његова прича „Долине у пламену“. У бескрај би, заправо, могла да иде ова прича која је то заправо моја библиотека и са којим све писцима покушавам да водим дијалог у својој прози.

Б.Ј: Роман „Пољубац“ говори о инвалиду Луки, који има горњи дио тијела-торзо, као бик, а ноге су му одузете-као дјечије. У његовом животу нема жене која би била адекватна љубавна пратиља. Поред Луке који казује своју причу једној проститутки, покушава да искаже своју најдубљу, личну драму, причу о њему казује још његова снаха Булка и, у последњој трећини романа, укључује се и жена о којој се на почетку говори да је последњих десет година његовог живота знатно обиљежила, сликарка Катарина. Највећи сусрет на свијету у овом роману биће, као што пјесма каже, пољубац и тај велики климакс романа полако ће се припремати, тако да Гордана Ђирјанић уствари покушава да овим романом и чини ми се успијева, покаже суштинску разлику између некакве етике квантитета, коју ми обично живимо, и етике квалитета на коју заборављамо, или је уопште никад и не покушамо живјети. Све се то догађа у Котору. Очигледно је да Котор није случајно одабрани град, да је Котор хронотоп који има своје дубоко, можда и симболичко значење. Дакле, зашто Котор?

Г.Ћ.: Постоје неки судбоносни сусрети, како са људима, тако и са градовима. Мислим, Лука није неко ко живи у Котору нити је то неки конкретан човек који постоји и чију сам ја причу пратила. У мојој замисли постојала је та, пре свега, наративна окосница, лик инвалида, који је заправо метафора али хтела сам његову причу да испричам, и требало је да ту причу сместим негде. Било ми је страшно важно да то буде Медитеран, и мислим да сам скоро годину дана заправо тражила где ће да буде смештена та прича. Котор ми је, просто, постојао као могућност, као идеја. Ја волим и Херцег Нови, али Херцег Нови није одговарао – Лука је морао да може сам да се креће по старом граду. Кад сам ја своје идеје о тој причи и могућности Котора спојила, онда сам дошла у Котор, провела ту неко време, са свеском и оловком у руци ишла од кафане до кафане, од трга до трга, боравила, слушала о чему људи говоре и мислим да је то, наравно, оставило трага, просто. Није то неко намерно поређење по квалитету, али као Уликс у Даблину, тако мој Лука има тачну руту у Котору, од кафане до кафане, од трга до трга, заправо и његова снаха га туда тражи, и дошло је до неког, за

мене-чини се, доброг, идеалног решења. Котор је такође мене, да не кажем, инспирисао али— давао ми је нови материјал за тај рад.

Б.Ј.: Чини ми се да у једном од интервјуа стоји да је Котор попут крлетке, из њега је тешко отиснути се негдје, у неки шири простор, тако да је и та врста хронотопичности Котора као града у којем је човјек као у крлетци, можда, један од елемената који овај роман чини моћном метафором. Јер, инвалид Лука који није у стању, не само да пронађе љубав, јер више од љубави је тренутак правог, истинског разумјевања између два човјека, или можда онај сусрет Платоновских половина који се можда никад неће ни десити, инвалид Лука није само инвалид, јер свако од нас заправо јесте инвалид и у једном дјелу ми нисмо способни нити да спознамо другога, нити да му се на прави начин приближимо. Мото овог романа гласи да добар и зао дух често имају исто лице, и један мотив тамног вилајета у којем се каје и онај ко узима и онај ко не узима, некако постоји као стална тензија у оквиру свих ликова и у оквиру приче, као цјелине. Роман јесте метафора и у роману се на једном месту и експлицитно говори о метафори. Међутим,ма колико Лука био централни лик овог романа, мени се учинило да је нека врста синтезе свих његових токова, управо лик једне жене – сликарке Катарине, која је умјетница и која уствари, можда, на најприближнији начин разумјева Луку, и која је,њему омогућила пољубац који је сами врхунац његовог живота. Катарина заузима,или њено казивање, последњу трећину,мијеша се са Лукиним и Булкиним казивањем романа и, роман, на неки начин, може да буде једна слика жене као цјелине,будући да и Катарина и Булка и остале јунакиње,које нису баш јунакиње него се као споредни,онако – кроки ликови, појављују и чине слику једног, готово бих рекла, универзално женског које је у стању, како на почетку ауторка казује, да саслуша причу до краја. Причу,не само жене, него – разумије се, можда и на првом мјесту, причу сваког мушкарца.

Г.Ћ.: Оно што мислим ја сам написала али ја већ одавно – откад је књига изашла, водим дијалог или пригушени дијалог са својим критичарима. Док су неки хвалили умеће ауторке да говори о мушкарцу, јер је инвалид Лука мушкарац,заправо – да уђе у психологију мушкарца, дотле је један критичар,опет сматрао да је Лука жена. То кажем зато што ти у ове две жене видиш неке, заправо, комплементарне ликове. Ја бих волела да ова књига побуђује на размишљање, ја нисам од оних писаца ни од оних људи који имају одговоре – зазирем од оних који имају одговоре. Овде су, наравно, присутна,мислим, врло јака - три гласа. Мени је било занимљиво да од својих читалаца чујем како се опредељују. Врло је занимљиво, различити људи се опредељују за различите ликове, различите гласове као главне. Мени је у сваком случају било стало да никоме од њих не дајем предност да не будем на страни једног, да не будем иронична према оном

другом. Њихове истине су,заправо,доста различите али,причам их на један суптилан начин, тако различите.

Б.Ј.: Гордана је мајстор језичког израза и,заиста,мало је писаца, са временом визуелних медија ,код којих казивање тече глатко,без неравнина,осим оних смисаоних пред којим застајемо, питамо се, или нас збуњују на неки други начин. И начин на који ова три јунака казују своје животне приче се разликују: Лука говори у првом лицу и прича сопствену причу, и Булка прича своју причу али се у њено казивање умеће и ауторски глас, дакле – један посматрач који стоји са стране, аутор, даје своје опсервације онога што се Булки догађа,а када је Катарина у питању она не говори толико о себи, колико говори о другом. И због тога ми се чинило да управо Катартина, као умјетник који је у стању да, говорећи о другом говори о себи и да некако споји ова два предходна гласа, то представља тежиште романа. Има ли за то основа и да ли,можда,то тако изгледа у роману?

Г.Ђ.: У односу на оно што сам предходно рекла,заправо – не. Ја сам на страни сва три лика и чињеница је да ми је било најлакше да се суочим са ликом Катарине, јер је по свом интелектуалном багажу,по психологији,по својој језичкој култури лик,мени најближа. Било ми је веома тешко да представим Булку, добру, обичну жену која треба да представља оно тривијално у Лукином животу и у нашим животима. Било ми је јако стало да се према њој не опходим као свезнајући писац – одозго,или са било којом врстом ироније;ја сам хтела да и према њој будем благонаклона,заправо да будем и на њеној страни. Лука,с друге стране,нема формално образовање,њему недостају појмови да би исказао ону дубину коју носи у себи. Затим,то је мушкарац – ја сам се стварно мучила са Луком,колико то год звучало,можда,сада и патетично ја сам била Лука годину дана и то је заиста тежак период живота,да просто уђем у његову психу једног заиста тешко обележеног и закинутог човека. Кажем, Катарина је у тексту,можда,најсложенији лик – њен говор је,можда,исто тако најсложенији. Међутим, с њом ми је било најлакше,кажем,јер је она најсличнија мени,што не значи да треба ту поистовећивати...

Б.Ј.: Тако добро истражани Котор у којем се,готово до детаља може реконструисати Лукина путања,брига о психологији као усуду модерне књижевности,о психологији сваког од ових ликова понаособ,најзад брига о свим детаљима којим си се позабавила градећи ликове,чине на неки начин твоју поетику,која се,некако,може тражити у овом роману,јер се прича о Катарици и слика коју на крају,док чека шта ће чути о Лукином одласку,у ствари се може сматрати неком врстом имплицитне поетике. За крај,можда неколико опаски ауторке о поетици и о томе шта,заправо,писац треба да ради и каклав је то његов однос према читаоцу.

Г.Ћ.: Заиста, у овом тексту има неколико аутопоетичких страница. Мислим да сам, иако то звучи можда ружно, постала професионални писац, са „Кућом у Пуерту“, јер сам ја тек пишући „Кућу у Пуерту“, постала свесна читаоца; постала сам свесна да пишем за читаоца. Не значи то, уопште, никакво ограђивање од мојих предходних књига али, оне су на онај младалачки начин морале да буду написане. Можда су и ове морале да буду написане, али, кажем, од „Куће у Пуерту“ ја сам, заиста упознала шта значи она прича о Шехерзади или о Аски и вуку, био ми је циљ да од сваког поглавља, да у сваком поглављу, заведем читаоца тако да ми не заспи, да не одбаци књигу и не престане да чита, и хтела сам да свако следеће поглавље буде на нови начин интригантано, наравно не у неком наративном смислу или детективном смислу, него да има своју једну унутрашњу, духовну и душевну интригу. Та свест о читаоцу постоји од „Куће у Пуерту“, мислим да се она може лепо пратити и у књизи приповедака „Вечност је, кажу, дугачка“ и у овој књизи.

Завршница прве сајамске вечери припала је београдској издавачкој кући „Лагуна“, Представљена је едиција МЕРИДИЈАН, а говорили су аутор у уредник Игор Маројевић, потом и Никола Маловић, аутор романа Лутајући Бокељ и књижевни критичар Желидраг Никчевић.

Игор МАРОЈЕВИЋ

....Ја као *homo politicus* се залажем за мултикултурализам, мислим да је та идеја корисна и већина идеологија и идеолошких реквизита су у ствари нешто контекстуално. У смислу да ако је политичка коректност нешто што се у Енглеској и у англосаксонским земљама, чак и у развијенијим хиспанским или пак у Француској, или у германским државама, може већ слободно пародирати јер је већ пустило маха, мислим да је, рецимо, у Србији а ако кажем у Србији - не мислим да је окружење нешто боље, него се само бавим оним чему припадам, јер припадам српској књижевности и живим у Земуну, мислим да је то потребно у неком чек драматичном виду поштовати, примењивати итд...

Ја желим уствари да кад се заврши то петокњиже од којих су три дела већ објављена, то су „Жега“, „Медитерани“ и „Шнит“ да се испостави, да већ голим оком буде видљиво, да сам се ја бавио једном те истом темом без обзира смештао је у Медитеран двехиљаде и неке, или у Земун четрдесет и прве до четрдесет и четврте године...

Оно што је слично за „Медитеране“ и „Шнит“, ја скромно мислим, јесте та критика мултикултурализма, а ми смо у Земуну, сасвим парадоксално али говорим само о градском језгру између 1941. и 44. године заиста имали неку врсту међунационалне толеранције.

Мултикултуралност није само констатовати да на једном простору живе 42 нације и ставити после тога двочку и рећи, дакле то је мултикултурализам. То уопште није тако - мултикултурализам треба да предпоставља да се ти ентитети, како је то модерно рећи, слију - да се саживе....У сваком случају Земун је био интересантан и зато што су ту биле конститутивне три нације које су зазирале једна од друге, које су имале одређени респект једна према другој и страх,страхопоштовање.

Срби су били већина али они су били истраумирани оним што се дешавало у већем делу те државе Независне Хрватске и, просто, плашили су се Хрвата. Немци су имали *de facto* власт и они су се, на неки начин, плашили - а можда је то крупан израз - Срби су правили највише проблема и највише су активирали полугу такозване *vendete* 100 према 1,односно 50 према 1; за сваког једног стотину или педесет. А, Хрвати су *de jure* имали власт иако су били мањина, али су се плашили Немаца. Тако да је фантастично да је неколико година у Земуну владала, малтене, међунационална толеранција-толеранција из страха.

...Ја само могу констатовати да је роман „Шнит“ прва врста романа – таблоида или нечег сличног. Значи, мене је јако интересовало и то зашто медији толико утичу на људе,зашто су људи неотпорни на медијске „коске“,чак и интелектуалци...Желео сам чврсту структуру и желео сам да је постигнем тако што сам све што се дешава у роману ставио у различите новинске форме,од рубрике „У градској жижи“, преко рубрика типа-разговор,интервју,вести-вести и последња вест до пародије љубавних новела какве су писане између два светска рата и објављиване доста често у илустрованим ревијама из тога времена...

Никола МАЛОВИЋ

У „Лутајућем Бокелу“ је помјерена реалистичка перспектива приказивања у цијелом роману који представља једну антиодисеју, причу о оној другој Одисејевој тежњи. Сви ми знамо Одисеја као човјека који је лутао, десет година био у рату и дест година лутао морима и свашта му се тамо издогађало - различите епизоде, и представио се киклопу Полифему именованом Нико у оној епизоди са киклопом,а пошто је код нас Нико име одмила а некеме и властито, јунак овог романа се зове управо тако. Он са Итаке, односно из Боке Которске не жели да иде уопште, као што Одисеј није ни хтио да иде са Итаке али га је краљ Менелај повукао у Тројански рат....

Међутим јунак, лутајући Бокел Нико, дакле, не жели да иде из Боке Которске; данас неуобичајно, рекао бих - сви ми смислимо да је боље тамо гдје нисмо.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ", 21-28. 07. 2007.
"КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ" Горан Петровић

Јунак, бокелолаг, и при том ваљало би нагласити да је крајње вријеме да се формира нека наука или да се барем размишља о њој, не одлази из Боке Которске тим прије што је она званично најљепши залив на свијету. Између вас и мене буди речено, није-она се налази на листи 30 најљепших залива на свијету, али ко брани нама Бокелима старијим од тристо година да кажемо да је Бока Которска управо најљепши.

Роман „Лутајући бокел“ има за циљ, и по мом мишљењу то постиже, да уђе у све капиларе те бокелологије, да прикаже со на начин да читалац осјети слан укус у устима, да просто опише сва она мјеста на којима туриста никад не може да постоји,макар овдје љетовао цијелога живота,а то вам причам из прве руке зато што ја овдје живим 300 или 313 година и још увијек ми није пошло за руком, ни било коме од мојих предака, дакле-од којих вучем те године,да види све бокешке љепоте и да види све те димензије...То значи да је,са једне стране ријеч о духовној метаморфози јунака од паганина до православног хришћанина, са друге стране то је еколошки роман, савремено тумачење „Одисеје“,а са треће стране то вам је, драги моји, Бока Которска као *teatrum mundi*. Из Боке Которске ми видимо шта се дешава...иза кривине наших дана...какви се таласи ваљају ка нама и спрам чега треба да се припазимо.

Држим да ће роман свакоме бити интересантан и у том смислу као, некад и новинар ево вам ексклузивне информације - на цијелом сајму остало је свега десетак примјерака „Лутајућег бокела“ што је, признаћете за дан и по сајамских информација пар екселанс и ја се непознатим купцима заиста захваљујем...

Пет година сам уживао пишући роман о лутајућем Бокелу...и за аутистичног човјека, а ја држим јесам такав, једини излаз и спас је био у писању, и то у писању, држим, добре ствари...То је роман који ће вас одвести у једну авантуру какву нисте очекивали и, у њижевном смислу, нема бољег водича од романа „Лутајући бокел“ стога што нема тог туристичког водича који вам може рашчланити пет димензија Боке Которске, као што то може роман „Лутајући бокел“...

РИЈЕЧ КРИТИКЕ:

Желидраг НИКЧЕВИЋ

Вјерујем да ће „Лутајући Бокел“ Николе Маловића о коме је аутор тако убједљиво говорио, да ће роман који је добио награду Пекићевог Фонда након ове промоције на Тргу добити адекватнију медијску пажњу, пажњу града Херцег Новог па и региона, рекао је Желидраг НМикчевић о остварењу Николе Маловића, а затим оцијенио и дјело Игора Маројевића

После неколико веома запажених новијих књига, са којима се Игор Маројевић коначно појавио на великој сцени савремене српске прозе, може се без икакве сумње рећи да је пред нама вечерас потпуно зрео и самосвојан аутор, један од оних који обиљежавају магистралне приповједачке правце.

Један од оних, хајде да кажемо: неколико, који су заиста посвећени свом занату, који тачно знају шта раде, и раде то мајсторски – ако наши животи и наше данашње писање, то јест читање, још могу претендовати на такве старинске ствари, ако још имамо право на такве квалификације. У сваком случају, вријеме је да се потврди да Игора Маројевића барем критика генерално воли, можда заиста више страна него домаћа, али свеједно, он и сам на једном мјесту полемички напомиње: Ако би ме домаћа критика завољела, био би то рђав знак.

Чини ми се да је сада, после Медитерана и Шнита, дошао и тај незгодни тренутак, и та наслућена опасност, да за своју приповједачку вјештину Маројевић добија комплименте са разних страна, похвале које моогу да ослабе концентрацију, које увијек помало заводе на криви пут или погрешно мотивишу срећног добитника.

Прије него што кажем нешто о новом роману-таблоиду, који се зове сасвим њемачки, кратко и јасно, ШНИТ, ја морам рећи, са малим закашњењем, а нисам ни имао праву прилику, да је претходна Игорова књига, МЕДИТЕРАНИ, по мом суду, једно од најинтересатнијих и најквалитетнијих дјела наше савремене прозе. Сигуран сам да ће тај начин писања, тај приповједачки сензибилитет, демонстриран у МЕДИТЕРАНИМА, дугорочно маркирати оно што се зове укус епохе – а опет се бојим да књижевности самој не придајем значај који је она у временима транзиције скоро изгубила.

Тумачећи (себи) изврност те књиге Игора Маројевића закључио сам да она може бити последица два веома интелигентна приповједачка маневра, два промишљена и јака одмицања.

У Медитеранима, дакле, са једне стране, то је дистанца према новијим идеолошко-историјским заплетима и њиховом жустром преиспитивању, а са друге стране, једнако енергично, одбијање да се приповједни текст засити превише интимним перипетијама ауторске маште, колико год оне могле бити ефектне и заводљиве.

У оба случаја то би по логици ствари морало да произведе некакав губитак реалности, некакву супстанцијалну оскудицу. И на колективном и на личном плану много тога се овдје игнорише, напосто није тема, не оптерећује ни писца ни читаоца. Ако кренете тим путем, поставља се логично питање: А о чему онда писати, и како, у Србији (на Балкану, на Медитерану) са толиким нашим кошмарним границама? Чиме ћемо их измјерити, и оне спољашње и оне унутрашње, ако добровољно напустимо контролни торањ и ако размонтирамо приповједачке скеле које би ту и тамо још могле да послуже?

Да се овдје мало зауставимо. Нико не каже да је квалитет наше савремене прозе директно везан за квалитет наше стварности, па да је онда и ова двострука дистанца обавезно драгоцјена.

Не кажем да је неопходно побјећи од стварности. То не. Постоје врло добре књиге које су зароњене у овај наш посткомунистички хаос, које су аутентична свједочанства „нашег живота“, или бар живота талентованог аутора. Код Маројевића, међутим, у Медитеранима, а онда и у Шниту, као да су прорадили неки додатни индиректни механизми, знатно сложенији и прецизнији, и оно реално се враћа на сцену неким заобилазним путем, уз помоћ готово непримијетних текстуалних покрета који га уздижу (па га онда трансформишу у иреално) и све то за трен ока, приповједачким минимализмом за који вјерујем да нема премца у савременој српској прози.

Притом, Маројевић на први поглед не чини ништа ексклузивно, не улаже никакав посебан напор да би се разликовао од околине. Он само посматра свијет око себе, и око нас, ту на Медитерану, и биљежи његово пулсирање „у локалу“, као да га занимају искључиво ситнице, па и то не превише, као да је помало уморан, наиван и објективан.

Разорну критику друштва и пратећи егзибиционизам он ће радо препустити другим мајсторима. Управо због те лежерности није мало изненађење кад се испостави да је његов поглед у ствари снајперски ефикасан.

Није то тако лош израз за Маројевићев стил: снајперска проза. Не видиш много, не трудиш се баш из све снаге, али оно што хоћеш да видиш потпуно ти је на располагању, до најфинијих прелаза и детаља. И онда се слободно може рећи: Све што је овдје записано, никада се није догодило! Притом, Маројевић својим читаоцима не шаље обавезујуће поруке. Шаље им само дио својих животних ставова удружених са гротеском, и ставовима који уопште нису његови. На крају крајева, каже Маројевић, читаоци су углавном пунољетни, па нека и сами нешто ураде.

Нови роман, „ШНИТ“, тим пунољетним читаоцима обраћа се на потпуно другачији начин, из сасвим другог угла, са темом која је немилосрдно историзована, уџбенички или таблоидно, свеједно: али ту је дакле Земун од 41 до 44, ту су хрватске усташе, њемачки нацисти и Срби на заједничкој граници, коју свако види и доживљава и прелази на свој начин. Роман се дакле одвија што би се рекло на тремеђи, као оне санџачке игре, један међунационални хаос који има своју политичку, егзистенцијалну, медијску, и војничку наравно позадину, и да би ми схватили шта се ту дешава нема другог начина него да писац заиста прионе на посао и почне да на тај хаос баца свјетлост из свих могућих углова.

И ту сад опет наглашавам онај снајперски принцип: Маројевић тај свој приповједачки сноп, тај рефлектор помјера врло непретенциозно, као да ни он сам не зна много шта је било и шта ће бити, па ево да чујемо шта кажу други извори, да видимо како је то видио неко други, и све тако док се пред читаоцем не појаве обриси једног чудног, чудно диригованог реализма.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07. 2007.
“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић

На крају имате осјећај да сте читаво вријеме и сами некако били ту, познато вам је и оно што на почетку никако нисте разумјели – а постаје вам познато, ја мислим, уопште не због историје, због наших знања или искустава везаних за тему о којој је овдје ријеч, него због приповједачког мајсторства да се дочара и пред читаоцем открили један драгоцјени тајни свијет, да се читалац у том непознатом одомаћи - потпуно дакле исто и у ШНИТУ и у МЕДИТЕРАНИМА, иако би сте се на старту заклели да не постоје удаљеније теме и различитије књиге.

Чини ми се да због оваквих књига читање заиста има смисла, док траје транзиција.

УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ

Милош РАИЧКОВИЋ, син Стевана Раичковића

Мени се јако допао почетак и драго ми је да је у овом програму у ствари учествовало неколико генерација Новљана. Ту смо имали доста младе људе који су рецитовали поезију за децу и балерине које су играле, глумца који је говорио стихове – одлично је било ,честитам.

Остајем на „Тргу“, још нисам обишао штандове осим Креативнмог центра и то због моје ћерке која сада има осам година, али на прво поглед чини ми се да је понуда доста богата....

Бошко САВКОВИЋ

Дивно је да се неко бави књигом данас, посебно данас, зато што су нас појели други медији. Књига је једноставно нестала из наше културе, све мање се купује а да не причам о томе колико се чита, издавачи су сви доведени на руб пропасти и треба бити довољно луд и фанатик и издавати добру књигу...Добра књига је једноставно остала у запећку свих осталих медија, којима смо данас како тако заслепљени.

Рекао сам пре пројекције да сам, пре седамнаест година у кући Ива Андрића имао промоцију прве своје књиге, значи у оно време када сам још сањао о томе да ћу живети од писања, онда је сурова реалност довела до тога да сам схватио да се од писања у овој земљи не може живети, и жао ми је било када сам прошао и видео данас ону кућу Ива Андрића, а унутра кафана.

Онда се сетим неког Михиза, сетим се Мићуновића, сетим се разних људи који су тамо седели... У то време међутим није било „Трга од књиге“, тако да је нешто дошло добро, нешто нас је појело, али битно је да се књига одржава и у то име честитке са трг од књиге...

ЦРЊАНСКИ – НАШ САВРЕМЕНИК, дјело Проф. др Мила Ломпара о коме је уз аутора на Тргу од књиге говорио и Зоран Живковић, главни уредник Нолита одабрано је с правом за почетак друге сајамске вечери потврдивши да добре књиге научне есејистике могу да стигну на бестселер листе и закупе интересовање читалаца.

Зоран ЖИВКОВИЋ:

КЊИГА КАО ДОГАЂАЈ

...Милоша Црњанског је проф. др. Мило Ломпар дефинисао као „модерног класика“. Заиста, тај његов пут са маргине у центар наше културе је једна и научна и интелектуална опсесија коју је проф. др. Ломпар артикулисао у више значајних књига, а једна је пред нама. То је књига која је утемељила још једну „Нолит“-ову нову библиотеку – „Хермес“ која би требало да буде оригинална реплика на чувена и славна „Нолит“-ова „Сазвежђа“.

Неки критичари, а на полеђини књиге „Црњански и Мефистофел“ то је име Душице Косић, означили су ову књигу и књиге проф. Ломпара као датум у нашој науци, у књижевности. Говорећи о ономе што је „Нолит“ делио са Црњанским, и обрнуто, а то је та субверзивност о којој смо синоћ слушали на отварању овог нашег „Трга од књиге“, петог по реду на овом простору а тринаестог или четрнаестог у непрекинутој традицији поредходних година, имали смо прилику да сазнамо и каква је могућа нова виталност књиге у времену које зовемо савремено доба, и које је доба очигледно уоквирено одређеним константама савременог друштва, а један од критичара, посебно је потцртао: да је оригиналност ове књиге оно што је Ломпар, заиста, као основну тезу књиге засновао, уговор са ђаволом.

Они који прате рад проф. Мила Ломпара, његове књиге о Милошу Црњанском, моћи ће врло лако да открију шта он уствари ради. Он непрекидно открива везе Милоша Црњанског са мотивима и са великим ауторима светске књижевности. И он, уствари, каже да је Милош Црњански наш највећи писац, или један од два наша највећа писца, да ја употребим ту ограду... Бирајући Милоша Црњанског као његов говорни однос према свету, као његову објаву – интелектуалну и научничку, на неки начин добили смо, не само и једног новог аутора и научника који се промовисао једним великим писцем; добили смо и новог Црњанског. Многи од вас су имали прилике да слушају – у овом амбијенту „Трга од књиге“ - о књизи „Аполонови путокази“. За разлику од те књиге, у овој новој, Мило Ломпар усредсређен је на фигуру ђавола, на традицију те фигуре у светској књижевности на један врло оригиналан начин.

Он читаво време држи пажњу читаоца, а то обично није одлика теоријских књига. Држећи ту пажњу он заснива или утврђује традицију фигуре ђавола у светској књижевности, почевши од Гетеа па све даље, преко Мана, Булгакова, Марлоа...

Е, у том низу, захваљујући тој фигури, тој традицији, али и захваљујући својој оригиналности, налази се као главни јунак, Милош Црњански. Међутим, на крају главни јунак је наше савремено доба и ова књига је, заиста, о нашем савременом добу, без обзира што је то једна врло важна књижевно-историјска и једна врло важна књига из науке о књижевности написана на српском језику. И због тога је и она, просто, издвојила Мила Ломпара из једног низа наших теоретичара и критичара, на неки начин потврђујући једну чувену реченицу коју је он записао за свог предходника и професора, да је, некако, мера наше културе, изузетности у нашој култури, па на неки начин то потврђује и ту осамљеничку традицију европског духа, појединац као мера новог и истинитог.

Мило ЛОМПАР :

ОДСУТНА ПРИСУТНОСТ МЕФИСТОФЕЛА

Познато је, у историји књижевности да има књижевних јунака који својом егзистенцијом исцрпљују или, барем – у највећем обухвату, исказују име великог дела које представљају: Дон Кихот, Ана Карењина. У том смислу, најрадикалнији јунак Црњанског је кнез Рјепнин, руски емигрант ухваћен у Лондону, осиромашен, он оличава једну судбину која на неколико тачака одговара нашем савременом поимању света. Нема никакве сумње да је Црњански у првим верзијама „Романа о Лондону“ пројектовао своје сопствено емигрантско искуство. Сведочанства које о томе поседујемо богата су и имају различите облике. Текстолошки, дакле, ми имамо непосредне текстове у којима се јунак „Романа о Лондону“ назива Црњански, па онда и посредно – оно што знамо из живота Милоша Црњанског у многочему се поклапа са ситуацијама и околностима „Романа о Лондону“. Читави исписи из књижевне радионице Црњанског, који су постали књижевни текст „Романа о Лондону“ припадали су одређеним новинама или одређеним стварносним еквивалентима, које смо нашли у заоставштини Милоша Црњанског. То све показује да је писац имао неколико фаза у уобличавању овог романа, и посебно показује да се током тих фаза одвијао један процес његовог непрестаног удаљавања од биографске подлоге. Та чињеница је од велике важности. Биографска подлога, емигрантско искуство Црњанског које је трајало дуго, од 1945. до 1966. године, и то у врло високим годинама за човека, он је 45-те имао педесет и две године и био је емигрант до седамдесет и три године живота, показује нешто што је битно за судбину двадесетог века уопште.

У тој ствари Црњански није био изузетак, него је припадао једном великом броју, како је он сам говорио – расељених лица. Али, када те чињенице из биографије дођу до извесног књижевног уобличења, онда наступају промене.

Прва промена јесте у егзистенцији јунака. Црњански је рекао једном приликом да је одабрао руску емиграцију, односно руског емигранта за свог главног јунака, зато што је у руској емиграцији, како ју је он видео у својим дипломатским и странствујушким годинама, било нечег отменог што га је импресионирано и што је, дакле, одговарало некој његовој представи о приповедању какво му је потребно. Док је наша емиграција, рекао је Црњански са једном заједљивошћу која га је красила, била исувише бедна да би могла да буде предмет таквог обликовања.

С друге стране, тај аристократа – кнез Рјепнин, јесте један од оних јунака у књижевности, који својом доследношћу импресионирају. Као Ана Карењина, кнез Рјепнин је решио, и – убио се. Дакле, имамо посла са једним од значајних самоубица у светској књижевности. Али, за разлику од Ане Карењине која је одлуку о самоубиству донела на крају једног дугог пута на којем на почетку није била никаква мисао о самоубиству, кнез Рјепнин већ на првим страницама романа Црњанског је одлучио да се убије. И то је први од неколико изузетних литерарних подвига које је остварио Црњански у овом роману, и тај подвиг је последица једног дуготрајног удаљавања од биографског искуства. Наиме, написати роман од седам стотина страница, у којем јунак на првој страни помисли да се убије, и то онда тако траје до седамстотестране кад се он и убија, представља приповедно изненађење и изазов првога реда. Ви једноставно о нечему приповедате а да је исход тог приповедања, на неки начин, вашем читаоцу познат. Како је, дакле, Црњански динамизовао, како је емотивно омогућио читаоцу неку врсту кореспонденције са „Романом о Лондону“? Тако што је оно уобичајно, свакодневно емигрантско искуство, продубио једном дубоком фигуром која повезује приповедање са једном од најзначајнијих тема европске књижевности новог века, а то је – параболом о ђаволу.

Дакле, у „Роману о Лондону“ појављује се један ђаво у светској књижевности каквог до тада нисмо имали прилике да сретнемо. Као што је познато велика традиција литературе о ђаволу је апсолутно хришћанска традиција јер сви елементи дијаболичке фигуре, какви год били и долазили из предхришћанске старине или из читавог низа других околности и традиција, нису такви да би могли угрозити природно хришћански карактер ђаволове фигуре. Она се тек у хришћанству супституише и, на неки начин, оваплоћује у нечему што би било одређујуће. Међутим, књижевност средњег века је, на неки начин, учинила ту фигуру значајном, али је искушење човека средњег века било битно различито од искушења човека модерног доба. У чему су се разликовали највише?

У томе што је човек средњег века увек имао осећај да је неки анђео иза њега, и да је ђаволово искушење само део неке размене између стварности какву је он види и онога шта му се може појавити пред очима. Човек новог века то нема. Можемо рећи да је човек средњег века био на неки начин опкољен ђаволом, дакле, могао је бити. Рецимо, ми имамо један у нашој средњовековној традицији велики текст: “Житије Петра Коришког” који има ту врсту, дакле, да буде опседнут ђаволом, дакле, да ђаво, на неки начин, га опседа као нека спољашна стварност. Али, тек код човека новог века, на неки начин, има и то искуство као много ближе – он није више само опседнут, као што се град опседа, дакле, око њега, чак није ни поседнут – што је једна прелазна фаза, дакле, да ђаво није само ван њега него је и у њему, дакле, да је двострук, него он постаје његов; ђаво, дакле, постаје део тог човека. Тај човек почиње да личи и да јесте оно што та фигура доноси. Зашто се то догађа, како то може да се догоди? Може да се догоди тако што се хоризонт мења, што космолошка перспектива у новом веку нестаје испред наших очију и имамо снажну традицију секуларизације, световности. И сви ти елементи су познати, и негде на почетку народна књига о Фаусту те елементе доводи у игру, да би онда једно велико дело европске књижевности, Гетеов „Фауст“ обележило ту традицију секуларизма зла. Дакле, одвајања зла од онога што би било кључно за предходно средњовековно поимање зла. Е, сад – то је битно, Милтон нам на почетку новог века даје једну традицију а Гете даје другу. Милтон даје ову традицију која проистиче из космолошке представе карактеристичне за гностике, рецимо, те ранохришћанске мислиоце, а Гете даје ову модерну световну, секуларизовану верзију. Наравно, не овако оштро као што сам ја извео, јер је прича о ђаволу таква да се прелази са једног на други план, али то су неке полазне тачке, и сад је врло занимљиво како ми у српској књижевности имамо два велика дела које репрезентују ову традицију.

Српска књижевност, дакле, у једној од најзначајнијих и метафизички најдалекосежнијих прича светске књижевности, има два репрезентативна и оригинална дела. То је Његошева „Луча Микрокозма“, која се потпуно наслања, не потпуно у смислу опонашања него припада традицији Милтоновске концепције ђавола, космолошке концепције ђавола, и „Роман о Лондону“ Милоша Црњанског који припада традицији секуларне концепције и модерне концепције ђавола. И то је оно што је веома битно да овде нагласимо. Када је реч о „Роману о Лондону“ можемо рећи да кључни фактор кнеза Рјепнина који га чини модерним јунаком, јесте и кључни фактор модерне егзистенције уопште – то је самоћа. Самоћа је, у извесном смислу, тренутак у којем модерни човек се осећа потпуно изложен том ђаволу који није више споља, него је и унутра припада му, и на кога он почиње да личи. Оно што је битно било да кажем за ту фигуру јесте да, се у „Роману о Лондону“ Црњански се служи једном величанственом техником.

Она у дугој традицији приповедања о ђаволу није тако изведена никад. За разлику, дакле, од Гетеовог ђавола кога ми видимо, који пред нама и пред Фаустом изводи различите од својих вештина, па онда – за разлику од ђавола Ивана Карамазова у великом роману Достојевског, а Достојевски је писао свој роман са јасним упућивањем на Гетеа, где одједном видимо да Иван Карамазов мора да добије температуру, мора да се разболи да би могло то сновиђење да му се појави; то поглавље носи наслов „Ђаво, кошмар Ивана Фјодоровића“. Зашто је то Достојевски урадио? Зато што када излазе „Браћа Карамазови“ 1880-81, дакле, кад се та књига појављује, читалац је сувише рационалиста, сувише прогресиста, сувише уверен да је то једна прича која је толико вањ заостала. Они то не верују и Достојевски, на неки начин, обезбеђује тај прелаз тако што ставља Ивана Карамазова у једну позицију из које он може да каже да му се све то учинило. То је већ први моменат сумње, дакле, да стварност, да рационалистички, атеистички и у много чему самосвесни човек, Фаустовски човек, на неки начин, неће да то прихвати као могућу фигуру, а онда Томас Ман у том роману „Доктор Фаустус“, који је објављен 48. године ја мислим, и који такође, имамо дневник и његове забелешке у којима он каже да врло пажљиво чита „Браћа Карамазови“ Достојевског, дакле прави опет мост ка једној традицији – Томас Ман, он гура тог ђавола ван практичне видљивости и он се појављује у запису Андријана Левертина. Дакле, још један моменат нестајања са видокруга. Е сада, шта ради Црњански? Црњански, пишући модеран роман одлучује да ту фигуру не отелотвори, не оваплоти, да је ми ни у једној секунди, као читаоци, не видимо, да је он сведе на оно што је. Али, то је сад битно, он је укршта са кључним феноменима модерног времена, са, првенствено, феноменом штампе, односно информисаности. И онда прави једну невероватну мрежу у којој, полако, се конституишу сви елементи ђаволове приче какву познаје светска књижевност. Од града, увек је то град, од одређене историјске егзистенције, од различитих ликова који одједном почињу, када их тако гледате, да исказују одређен својство, до фигуре Христа – у свакој причи о ђаволу увек имамо фигуру Христа, она је врло битна код Достојевског и код Мана, до веома битне фигуре детета и код Достојевског и код Мана, и код Гетеа, до битних споредних фигура као што су лекари – увек имате лекаре, и то сад ви читате у два нивоа. Дакле, у једном нивоу читате „Роман о Лондону“ као реалистичку причу о једном емигранту руском који је осиромашен, који среће одређене људе, који среће одређене прилике, и који мучи своју аристократску душу једном сликом чежње и носталгије, а испод тога имате један потпуно симболички свет, где ови потези који су потпуно реалистички, који су потпуно утемељени у стварности, одједном се преокрену и покажу своје невидљиво ткање, или невидљиво лице. И ти моменти откривају како се Црњански одађавао од своје биографске судбине.

Можда се он тако приближавао неком свом дубоком унутрашњем искуству, али – то је друго питање, то је баш строго питање биографског типа. Али, он је, дакле, на неки начин од себе удаљавао непосредно искуство, претварао га у приповедање тако што је убацивао или, спајао га, са књижевно-симболичком топографијом свога романа и јунака. И он је добио једног јунака који је најрадикалнији његов јунак, али је у исто време добио и једну слику коју можемо назвати, и коју сам ја у овој књизи својој назвао, ђаво прозирности. Дакле, моменат у којем епоха, време, складност, више не дозвољава фигурацију, не дозвољава отеловљење, него дисперзију. Ја сам ту структуру ђавола у „Роману о Лондону“ назвао – одсутном присутношћу, дакле у исто време је ту, и није ту. Нешто што, по мени обележава кључни моменат свеколиког искуства модерног света.

Мислим да је у „Роману о Лондону“ Црњански снажно антиципирао време које долази, да је захватио нешто од онога што тек сада постаје сувише очигледно и, на неки начин, он је ту успоставио кореспонденцију са једном важном реченицом Бодлера, која би могла бити увек у сећању некога ко размишља о овој тематици. Бодлер је, наиме, гледајући са каквом самоувереношћу наступа рационализам, па са каквом самоувереношћу наступа прогресизам, па са каквом самоувереношћу наступа једна врста оптимизма, и у историјским и у личним стварима, рекао реченицу која се свему томе подсмехнула на дубински начин; рекао је да је први знак да када поверујете да нема ђавола, то је први знак да је ђаво ту. То је та двострукост на којој је Црњански изградио један роман, који представља трећи велики роман његовог позног приповедања. Нема у нашој књижевности, а и у светској, можда је Достојевски тај референтни пример, да је неки писац, као Црњански од шездесетдевете године живота до седамдесет и осме године живота, дакле – за девет година, објавио три тако велике, и обимом и домаћајем, књиге, као што је то урадио Црњански; то је друга књига „Сеоба“, па онда „Код Хиперборејаца“, па онда „Роман о Лондону“.

Оне уопште ни не личе једна на другу, имају различиту тематску и, чак, идејну, да кажем, структуру, али – све три су велике књиге наше књижевности и светске књижевности. Иако нема монументалност коју има друга књига „Сеоба“ са својом великом панорамом сељења из Војводине, односно северно од Саве и Дунава ка Русији, иако нема ону приповедачку невероватну радикалност коју имају „Хиперборејци“ да се ни о чему не приповеда, а приповеда се о много чему, да се мењају планови, да сада будемо овде а да у наредном кораку и наредној сцени будемо триста година напред или назад, да ви не знате да ли то говори Стендал, Црњански, Кјеркегор или неко трећи, дакле, нема ни ту приповедачку ревиталност, „Роман о Лондону“ нам је подарио књигу која има метафизичку дубину која је доводи у везу, или у резонанцу са највећим делима светске књижевности.

Ја сам се веома много трудио да те елементе откријем и учиним нашем читаоцу, и евентуално – мом читаоцу, занимљивим и да истовремено покушам да, на неки начин, осветлим другу димензију овог писца који, по мени, на највећи могући начин казује сам врх српске књижевности

Проф. др Слободан Грубачић и Проф. др Тања Поповић, надахнуто су у наставку вечери препоручили читалачкој пажњи књигу АЛЕКСАНДРИЈСКИ СВЕТИОНИК коју је Радио Београд 2 лани наградио за најбољу теоријску књигу.

Тања ПОПОВИЋ:

КРОЗ МЕТОДЕ И ТЕОРИЈЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Мени су као историчару и теоретичару књижевности веома добро позната сва она сентиментална места у историји књижевности, на којима се описују ситуације у којима се може наћи награђени аутор. То су, по правилу, романи-моралистички из епохе сентиментализма и романтизма, и то су романи о такозваној награђеној врлини, и то су, најзад-по правилу, места и тренуци великих искушења. Па сам, ето, сада и ја у искушењу да себе доживим као јунака, можда једног таквог романтичарског, сентименталног романа о награђеној врлини, какве је писала једна Џејн Остин – „Понос и предрасуда“, или у романима које је писао Лафонтен, писац француског презимена али који је писао на немачком језику, који је својевремено био популарнији од једног Гетеа и који је данас, можемо рећи - с правом потпуно заборављен иако су га својевремено читале са истим жаром – напосто гутале, и кројачице у Паризу и грофице у Лондону. Свуда је у њима реч о такозваној награђеној врлини, а ја, после ових похвала и ових награда, морам да се осећам слично и донекле нелагодно. А када је о врлини реч, онда би требало, свакако, говорити скромније и, да сад убацим једну дигресију, дозволите да је препричам укратко: Треба, пре свега, говорити о врлини скромније, као што су то, на пример чинили, представници старе грчке филозофије, као што су то чинили стоици. Стоици су, наиме, сматрали да је највећа награда за врлину управо постојање саме врлине, те да је ученом човеку највећа награда то што је уопште учен, те да не постоји нека друга врста учене врлине, јер само таква као било која врста рекомпензације, само је тако врлина – истинска врлина. Но, ако би сада мене неко питао, дакле – ако сада мени пада у део да кажем нешто у чему ја, лично, видим неку врлину ове књиге, онда бих могао са извесним одбрамбеним цинизмом да кажем да је можда најбоља и највећа врлина ове књиге у томе што се у њој уопште не говори о српској актуелној политици.

Али, с друге стране, ако би требало говорити дијалектички о неким манама, онда бих се позвао на самог Калимаха, првог библиотекара Александријске библиотеке и великог александријског песника, који је рекао: “Дебела књига је велико зло“. И, заиста, ова опширна књига није вероватно лака за читање и поред тога што чујем, и захваљујем, хвале њен стил.

О чему она говори? Она говори о историји метода, о историји тумачења, приступа, проседеа - како треба протумачити књижевно дело: то је херменеутика. Моја идеја је била да призовем у свет нешто што се на сличан начин, дакле-слично ономе што имамо пред собом данас, одвијало пре више од две хиљаде година. То је такозвани стогодишњи филолошки рат који се водио између Александрије и Пергама. Наиме, Александрија и Пергамон или- Пергам, како хоћете, престонице Аталитске царевине у Малој Азији и Птоломејске државе у Египту, те две престонице су биле тврђаве, бастиони духа. Оне су оснивале школе које су биле у међусобном рату, а њихови следбеници, њихови ученици, ученици тадашњих професора, ширили су учење својих учитеља на начин заблуделих јеванђелиста-као неко кобно јеванђеље. Није, наравно, циљ ове моје књиге био тај да позовем сада, такође, на неку сличну побуну студената против професора, следбеника против својих верних учитеља, нити треба ову књигу схватити као неко доктринарно штиво, псеудоканонски текст- далеко од тога. Циљ ове књиге је да да историјски преглед тумачења књижевних текстова. Како је то најлакше учинити? Као што се у археологији бочна страна ископа сматра временском читанком, тако се у целокупној историји и цивилизацији могу јасно разазнати три слоја. То су, као што знате, антика, ренесанса и просветитељство. Пресек све казује, па тако и у историји тумачења књижевности постоје јасни слојеви и јасне фазе. То није више ренесанса, него реформација и просветитељство.

Дакле, тумачење књижевности је процветало са Александријском школом у којој још не постоји строго раздвајање између митског и поетског или између филозофије и теологије, другим речима постоји само митско-поетска представа о томе да је теологија заправо филозофија и обратно-да је филозофија, ништа друго до теологија.

Херменеутика се, дакле - наука о тумачењу, у својој другој фази разбокорила у време Мартина Лутера, у време великог верског реформатора који је одвојио тумачење текста светих списа, које је до тада било актуелно у католичком учењу. “Sola scriptura“-гласи чувени повик Мартина Лутера-само текст, један од три „sola“: sola fides је други. Sola, дакле-искључиво текст. Текст је тај који нам говори све и једино текстом можемо објаснити текст. То је оно што је колегиница рекла, да се Хомер само Хомером може протумачити. У свом трећем успону херменеутике, у време просветитељства, када су све загонетке већ изгледале решене, када је судбина текста изгледала укроћена, подигла су херменеутику са дна историјског сећања два моћна таласа, уздигнувши уједно сво богатство цивилизације свгих могућих

дотадашњих облика и видова тумачења, и тиме-као што је колегиница рекла-достигли извештај врхунац.

Морам напоменути и допринос јуристичке херменеутике-науке о тумачењу у праву. Ми, свакако, сви знамо да је римско право прво направило ту разлику између слова и духа закона. Али, ако бих морао да дам неку завршну слику о томе како ја видим, након свих тих векова, слику која најбоље илуструје однос између текста и тумачења, између писца и читаоца, онда би, можда, најпримеренија била она слика која илуструје имагинарне, наравно, разговоре из деветнаестог века између писца и читаоца, када писац каже: “мени је Бог дао да пишем о оном због чега патим”, онда читалац или тумач каже: “а нама је Бог дао да патимо због оног о чему ти пишеш”.

Награда 51. београдског сајма књига за најбољу едицију 2006. године припала је издавачкој кући СЛИО – ЕДИЦИЈИ АГОРА. Ту едицију представили су на Тргу од књиге Зоран Хамовић, директор и Маринко Воргих, књижевни и телевизијски критичар. Европа међу нама – Креативни СЛИО

Маринко ВОРГИЋ

...Већина вас зна бар неколико наших библиотека, пре свега ту су библиотека „Полис“ која, превасходно, покрива историографију... Библиотеку „Грал“ која је мени, рецимо, веома драга и у којој су неке егзотичније књижевности, мање познати аутори... „Clio“ је ту обавио један месијански посао, Знамо да у данашњој кризи издаваштва, већ ако се посеже за белетристиком људи обично гледају да то буду позната имена. Видимо да се класика данас штампа, прештампава, да је феномен киоск-издаваштва довео у питање много штошта у самој овој делатности а тиме и у култури народа... Тим пре, људима као што је Зоран Хамовић, издавачким кућама као што је „Clio“ или „Нолит“ који се представио на Сајму, треба дати максималну подршку, јер раде један посао који је веома добар.

Мени је јако битна библиотека „Мултимедија“ пошто сам и тв критичар и бавим се новим медијима, а библиотека је, то смо већ рекли, попунила велике празнине у теоријским текстовима везаним за ову област који су код нас јако мањкали, и захваљујући чему, просто нисмо могли причати о неком методолошком, нормираном приступу овим темама које су саме по себи чак и у свету још увек неприлично недефинисане, почевши од тога да не можемо дефинисати ни естетику телевизије, не само због њеног синтетизма, него просто због, ето таквих проблема као што су били ови које је „Clio“ ето решавао бар на нашем тржишту.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ", 21-28. 07.
"КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ" Горан Петровић

Ми ћемо данас тежиште ставити на едицију „Агора“ која, у сваком случају представља једну од базичних едиција библиотеке издавачке куће „Clio“. То су углавном издања везана за оно што често знамо да назовемо хуманистичким наукама, ту је есејистика, филозофија, теорија... Мени би настајање овакве библиотеке било интересантно- повезати са временом у коме је „Clio“ настајао и у коме је и ова библиотека настајала. Наиме, период када је формирана ова библиотека и када су почела прва њена издања да излазе, јесте период врло проблематичан за наш простор, проблематичан и за свет. Али, ту врсту проблематичности морамо посматрати у два нивоа. Проблеми света, што се тиче теорије, чули смо сада један добар пресек књижевне критике кроз двадесети век-видели смо да је та једна врста заводљиве критике која је поела да постоји само ради себе, која је у том неком свом нихилизму одустала, сахранила и дело и аутора, и помешала што шта, изашла из текста па се враћала у текст, данас дошла у такве правце као што су рецимо епокритика или слично. То јесте нешто што показује проблем, да кажемо условно-глобални проблем када пратите једну овакву едицију. То је неко време распричаности, неке корићанске, да кажемо распричаности у свету, где је већ потпуно атрофиран постмодернизам ушао му оно у што је ушао, једноставно у светској теорији и филозофији се одустало не само од великих нарација него и од оне доксе која је, да кажемо, рушила и деструисала остале доксе....

Значи, једна врста распричаности и прилично дезорјентираности с краја двадесетог века у светској мисли, да изаберам један најопштији појам, поклапа се са једним нашим локалним проблемима. Код нас, значи, владају и ти проблеми, јер просто наша мисао није мисао која је каскала, она је још од, да кажемо, међуратне и филозофије и књижевности и књижевне критике, хватала правремене споне колико и у ономе што зовемо лепа књижевност толико и у теорији, и у критици... У српској књижевности, и теорији и критици је увек постојала та једна јака спона и правремено реаговање на светске догађаје, али-кажемо, деведесете су посебне зато што се појављују и ти локални проблеми који су, од оних техничких, егзистенцијалних па до оних које можемо назвати епистомолошки, идеолошки, политички итд. Врло је тешко онда формирати једну такву едицију. „Clio“ је управо то радио тада: значи, у тој једној глобалној распричаности и у овим нашим локалним проблемима. Прилично два проблематична фактора вас терају да формирате актуелну и, на неки начин, аутентичну библиотеку везану за теорију, филозофију, антропологију, социологију, критику итд. Због тога је, можда, и именовање ове библиотеке јако добро и то јесте један простор у коме се стварно морало и причати, и полемисати, сукобљавати. Тешко би, наравно било причати о свим овим књигама али ми видимо да се врло пазило да ту буде једног разногласја које пре свега ствара једну врсту полемичке платформе...

**МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07.
“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић**

Истовремено у „Агори“ имамо и књеге које доводе у питање и даље, али не само постмодернистичко децентрирање и деструисање, него отварају и нове просторе. Просторе као што су поп култура, као што су улица-то су све наслови неких од књига у овој библиотеци, или као што је „Легенда Европе“ која целу ту једну високопарну причу уједињења Европе доводи у питање и са нешто ироније, и са нешто неког онеобичавања на нивоу мотива и тема којима се бави убацујући и кулинарске мотиве итд...

*Зоран ХАМОВИЋ:
ЕДИЦИЈА ЗА ПОСВЕЋЕНЕ*

Вечерас сте имали изванредне госте и ваша досадашња пажња је била усмерена на нешто што је показало још једном колико је велико богатство онога што је садржано у говорењу, али оних који говорити знају. Ово не истичем случајно, зато што је наш предмет разговора вечерас управо то-постављање питања или вечна дилема каква је позиција интелектуалца данас заправо, и „Агора“ је ништа друго него покушај да се непрекидно одговара, да се непрекидно улази у дилеме и тражи онај пут који омогућава да се пронађе онај одговор који ћемо већ у следећем неком промишљању изгубити и тражити нови. Али, пре него што проговорим о „Агори“ желео бих да захвалим „Тргу од књиге“ што је „Агори“ омогућио да буде на Агори, јер шта је друго ово вечерас што смо ми овде, него једна велика Агора, и шта нам то показује? Показује нам да је две или три хиљаде година уназад увек важно само једно, а то је доживљај који ми имамо разговарајући и бивајући једно са другим и додирујући оно што јесте суштствено. И Александријска библиотека, и све библиотеке овога света не би имале никаквога смисла, уколико не би учиниле оно што је прво и најважније-а то је да повежу људе. Оне књиге које људе развезују бесмислене су, оне које проговарају, не љубављу, него мржњом-исто тако.

Међутим, морам да вам кажем да сам, као практичан човек, „Агору“ заправо замислио као, пре свега, морам да признам да сам био себичан - као неку врсту сопствене лектире.

Размишљајући о томе шта је данас потребно једном савременом интелектуалцу којима сам окружен, шта је оно што би они волели да читају, како да сопствену мисао провере и унапреде. И онда, наравно, један по један наслов долазио је управо из ових области о којима је говорио и господин Воргих.

Нашло се много оних књига које су заправо димензионирале или одговарале на нашу упитаност, димензионирале су један свет у коме ми живимо, у коме се крећемо и, оно што је најбитније, то су књиге које су нам давале одговоре за којима је наша упитаност трагала понеки пут жучно, понеки пут са страхом. Али, уколико погледате који су то наслови биће вам врло брзо јасно због чега су они, заправо, објављени.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07.
“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић

Многи попут, ево узимам само један пример, “Моралне панике” указивали су на нешто што нам се тек догађало, дешифровали оно што нам се догађало не само у политичком него и у интимном животу, давало прилику да учинимо ону врсту промене која омогућава сваком човеку који јесте учен и располаже одређеним знањима, да избегне сусрет са невољама. А није ли то уствари главни задатак, не само књига које су овде у „Агори“, него многих оних који нас подучавају, заправо да боље уредимо свет и да омогућимо себи да невоље избегавамо, како сами са собом тако и са другима. Све књиге које су објављене у „Агори“ управо имају тај задатак. Али, оне истовремено проговарају и о потреби да се избегне свака замка идеологије, да се задржи свака она активна мисао која избегава ону врсту дискурса који укида промену, она која оставља на чекању. Ово је едисија која покреће промене, која захтева заправо од читаоца акцију. Знање које долази из ових књига је оно које инсистира на акцији, на оној врсти социјалне промене, на ангажману онога ко чита. Уколико то не учине, онда су то такође, како се каже, мртво слово на папиру. Ово су оне књиге које су активне, које су креативне, које захтевају од свог читаоца да мислећи начини ону врсту комуникације или мотивише и друге за ону врсту комуникације која ствара амбијент у коме се догађају промене.

Морам да кажем да је едисија одговарала током ових година уназад, на мноштво од оних питања која су код свих нас заправо остављала неку врсту празног простора, неке врсте недоречености, немогућности да одговоримо на оно што нам се догађало, да себи објаснимо догађаје који су око нас...

Несумњиво да стварајући овакву врсту литературе, повећавајући ону врсту учесталости, интервенције, стварамо другачију врсту мњења, омогућавамо да се допре до оне врсте истине, које нису показане на одговарајући начин. Сигурно је да има увек различитих мишљења и ове књиге су управо оне које омогућавају да се дилеме уклоне, да се она врста кривога или искривљеног мишљења, прикаже у другом светлу али за то је, као што је познато, потребно веома много стрпљења и веома много добрих, јасних аргумената... Ова едисија управо даје прилику нашим читаоцима да уче из онога текста, и на онај начин како пишу они који не мисле онако како бисмо ми волели. Па управо се на тај начин може највише и научити. Веома је битно само то да ми знамо да оценимо оно што читамо и управо ова едисија омогућава да разговарамо а да имамо ону врсту дијалога који даје прилику за разумевање онога што је суштинско и омогућава да се залажемо за ону врсту истине која нама одговара.

За ту врсту истине у било чему, не само у историографији или у политици увек је битно да имамо довољно аргумената и да се трудимо, да не одустајемо...

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07.

“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић

Едиција АГОРА истакнута је као једна од оних које још увек имају неку врсту ренесансне заокупљености предметом, која проговара из различитих ракурса и проговара са поља различитих наука. Таквих едиција у савременом издаваштву готово да не можете више наћи, с разлогом-наравно, и много од ових ствари које ми објављујемо напосто више не долази до мноштва читалаца, не долази до заокупљања оних читалаца које можемо сврстати у масовније.

Ово је једна од оних едиција која је посвећена посвећеницима, онима који још увек лутају Агором са жељом да нешто сазнају и њима и јесте посвећена ова едиција, она ће и даље бити све до оног часа докле таквих има. То је једино што могу да обећам а, наравно, будући да сте ви они који су на Агори претпостављам да сте и ви љубитељи оваквих књига и једино што могу да вам пожелим је да читате и да се дружите са оваквим књигама.

УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ

Зоран ХАМОВИЋ

Књига пре него што стигне до читаоца мора да проговори, најбоље на Агори, на овом сајму у Херцег Новом који има сјајне, светске програме и учеснике, и не припада нечему што називамо летња, лака прича.

Угледни учесници, готово сваки од њих, одржали су досада права предавања. Шта је још важно, на Агори разговарамо, стварамо оно што је од највећег значаја, онај највећи капитал који имамо, доживљај. Јер, књиге увек можемо читати у интими подједнако као што смо их и стварали, оне служе, пре свега, за једну врсту упућивања, а тек онда на Агори разменом мишљења, њихов прави живот тек почиње.

Могућа сарадња Београдског сајма књига са херцеговским Тргом од књиге или како коментаришете идеју да у Београду буде представљен херцеговски а у Херцег Новом београдски сајам књига.

Леп идеја, а ако говоримо о промоцији Трга од књиге у Београду, односно Београдског сајма у Херцег Новом ти сајмови морају да добију физиономију, лице, да буду програмски одређени и тако и представљени.

Штандови су иначе свуда исти а само продаја књига ништа посебно не значи, напротив отвара могућност да о сајмовима књига говоримо као о вашарима...

Миљана, студент

Одавно није био овако добро организован сајам а програми тако садржајни. Посебно ми је драго што је ту и мој професор, Мило Ломпар, њега је увијек задовољство слушати...

24.07. уторак

"Трг од књиге" треће сајамске вечери освојила је најмлађа публика. Њима је поклоњен поетско музичко драмски колаж аутора глумца и дјечјег пјесника Дејана Ђоновича, који је наступио са пријатељима, малишанима из Херцег Новог, а затим и представа „Добро јутро - Лаку ноћ“ у којој играју глумци Дјечјег умјетничког центра из Подгорице Данијела Драгојевић и Сејфо Сеферовић.

Било је весело и распјевано, баш како су организатори ових програма који су на Тргу од књиге постали лијеп традиција и обећали. Било је супер, кратко су коментарисала дјеца...

УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ

Дејан ЂОНИЧ

Ја мислим да ови програми постају све важнији зато што је све важнија и важнија публика на „Тргу од књиге“, прије свега дјечја публика и овим програмима се дјеца најрадије одазивају, а и родитељима је интересантно.

„Трг од књиге“ се побринуо да и ове године обезбједи једно вече посвећено дјеци кроз поетско-музички програм и кроз позоришни програм и надам се да су сви задовољни, посебно најмлађи. Судићи по реакцијама, заиста, види се да им тога недостаје...мислим да је врло успјело вече и судићи по реаговању публике - они би још, али за сада, у овим условима за неколико дана „Трга од књиге“ једно вече посвећено дјеци је сасвим у реду. Углавном, ово сигурно остаје један од најпосвећенијих програма и то је тако већ ево три, четири годин, надамо се да ће и убудуће исто...

Сејфо СЕФЕРОВИЧ

Моји утисци су ове године посебно добри. Ја мислим да је ово већ моје четврто, пето гостовање на „Тргу од књиге“ и драго ми је што је све више и више дјеце присутно на Белависти. Прве године, ја мислим да су нас само одрасли гледали, сада преовладавају дјеца насупрот оном почетку „Трга од књиге“ и мислим да је то сјајно.

Ја бих волио да има што више програма за дјецу посебно у вријеме распуста, љети, али треба им обавезно доводити квалитетне програме. Значи, не неке, који се организују само да би неко узео новац а без размишљања да ли ће та дјеца стварно видјети добру представу. Значи, треба бирати квалитетне и добре програме и мислим да ово што се дешава на „Тргу од књиге“ за дјецу, јесте добор али би требало да барем двије три вечери буду посвећене дјеци, али сваки млинар вуче воду на своју воденицу па и ја... Трг од књиге је заиста одличан.

Оцјена да Соња Томовић Шундић ради „неуморном енергијом“ добила је потврду и током Трга од књиге на коме је пред бројном публиком заједно са академиком Радомиром Ивановићем представила драгоцену, нову своју књигу ЊЕГОШ – ПЈЕСНИК И МИСЛИЛАЦ

Радомир ИВАНОВИЋ

ЗА ЧОВЈЕКА ПОСТОЈИ ВРИЈЕМЕ, ЗА БОГА НЕ

...Соња Томовић припада оном лијепом току црногорске културе и науке који се зове скриптивна култура... изванредно је ушла у три значајна проблема који не губе на важности током свих ових деценија а сасвим сам сигуран, ни наредних деценија неће изгубити.

Први је принцип логогоније – како Његош посматра стварање свијета. Прва реченица у Библији је започета тиме да је на почетку била ријеч а логогонија, у право на грчком и значи стварање свијета помоћу ријечи. Други принцип се зове фотогонија; фотос је на грчком језику свјетлост и свјетлост је та помоћу које је настао свијет. И трећи принцип којим се бави Соња, то је принцип теогоније; бог као сведржитељ и као нека велика промисао ствара по само њему знаним законитостима, а човјека као малог ствараоца, латини би рекли *deus revelatos* – откривени, и Бог као велики стваралац, непојаман у својим великим наумима, они су спојени једном стваралачком дјелатношћу која се зове поезија...поезија је то што спаја човјека и бога као бесмртна бића...

Мене је зачудило с каквом лакоћом Соња разрјешава велике проблеме; три из грчке естетике. Први термин је поезис-стварање, други је ноезис-мишљење и трећи термин је диегезис, никшићани би рекли, опричавање живота итд. У каквом су односу стварање и мишљење, по Соњином мишљењу? То је највише због тога што она употребљава три потпуно неопходне категорије, као методичар: употребљава имагинацију-машту, употребљава контемплацију - мисао и употребљава оно без којег нема ничега великога у науци, а то је интуиција. Соња има развијену интуицију и тамо гдје јој понестане знање и имање, тамо је веома добро подржи. Соња је увела још три принципа из грчке естетике: први је епифанија, нарочито естетска епифанија а то је пробљесак духа; у једном часу вам се открије нека дубока зависност вашег живота или универзалног постојања. Други принцип који она примјењује је синергија-то је истовремена употреба различитих стваралачких енергија и трећи принцип је ентелехија или избор циља и циљева – самосврховитост... Ова драгоцену књигу представља дводеценијски напор професора доктора Соње Томовић, она је састављена од петнаестак глава и ја сам слободан да установим да је највише домете аналитичке, креативне, полемичке и поетичке остварила у трећој глави-Његошево схватање логоса, у четвртој глави-шта је свјетлост, у шестој глави- једна важна порука

у „Лучи Микрокозма“ и седми дио првога дијела који се зове „За човјека постоји вријеме, за бога не“.

Из другог дијела који је посвећен „Горском вијенцу“ таква је осма глава која се зове „Одбрана је с животом склопљена“ и десета глава „Шћепан мали, политичка драма ,трећи дио“. Као што се види из свега овога, код ње тријумфује на појединим мјестима учена есејистика, на појединим мјестима најдубља. Онамо гдје се аналитички бави науком она употребљава, да кажем фигуративно, најтежу артиљерију ових научних области које сам споменуо а тамо гдје се њена стваралачка машта развије, тамо употребљава тај интерпретативни метод, и онда долази до изражаја стил.

Соња Томовић се овом књигом придружила традицији његошолога Николаја Велимировића, Вида Латковића, Ива Андрића, Алојза Шмауса, Јефта Миловића, Мируна Флашара, Мишела Обена, Јована Деретића, Миодрага Поповића, Исидоре Секулић, Радмила Маројевића, Мила Ломпара и других. Ово излагање завршићу водећим начелом ове надарене и морам да кажем, остварене научнице која је испунила два или три захтјева – она употребљава рецимо, разумјевање, употребљава тумачење и употребљава примјењивање нових научних истина у односу на Његошево дјело.

Соња ТОМОВИЋ ШУНДИЋ

Има ли љепше захвалнице на нашем језику од оне изречене у Његошевом тестаменту кад се он, са пуним правом, захвалио господу Богу што га је узвисио над другим људима; и духом и тијелом учинио различитим, некако љепшим и већим, готово бесмртним за живота – и сам Његош је то осјећао.

Има ли шта природније него проговорити о Његошу вечерас у Херцег Новом, граду коме је он посветио своје, можда најинтимније или једне од најљепших стихова и мјесту гдје се он надахнуо, описменио, надахнуо мудрошћу учећи је овдје од монаха и свештеника из манастира Савина.

Ја сам се Његошем бавила, некако цијели живот, или то мени тако изгледа. Ти његови стихови су били дио мене већ од самог дјетињства. Оно што нам остаје на крају јесте да се запитамо – откуда један такав дух међу нама? Откуда међу нама, који имамо особине такве какве имамо, откуда личност која по свему надилази и простор, и вријеме, и регију ако хоћете, којој припада? Личност која је у стању да се узвиси изнад свега што је коначно, овоземаљско према вјечном и према бесмртном, личност која је у стању да конституише читаву једну културу; као што је Хомер био у стању да конституише грчку културу, као што је Сервантес био у стању да конституише шпанску културу, као што је Шекспир био у стању да конституише Енглеску или Британску културу.

Дакле, ми стојимо пред једним невероватним чудом и није нимало чудно што је он тражио за своје последње земаљско уточиште највисочију планину, или једну од највисочијих планина у Црној Гори – Ловћен, да би свом земаљском праху дао једно специфично место, један специфични топос, а Црна Гора добила један светионик духовни према коме ће се од тада мерити све што је духовно вриједно у историји и култури Црне Горе. И сви они који не могу да издрже свјетлост која долази са Ловћена, са тог крста ловћенске капе, сви они којуима смета та свјетлост јер се не могу наћи ни пронаћи у тој свјетлости, заправо су они који се никада нису ни дотакли Његоша нити онога о чему је Његош говорио.

А о чему је то Његош говорио?

Његош је говорио о темељним вредностима људског постојања, смисла људског постојања, начина људског постојања, настанка човека, предпостојања и односа човековог према богу. Нема, дакле, ниједне теме, нема ни једног проблема, ниједног питања о коме Његош не говори. За овакве писце вријеме не значи ништа. Као што Хомер не може бити превазиђен, као што Шекспир не може бити превазиђен, тако ни Његош, ма колико нам се понекад његови стихови чинили архаичним-у језичком смислу, не може бити превазиђен, јер начин на који је он поставио проблеме и, још више, начин на који је одговорио о егзистенцијалним и онтолошким проблемима, превазилази вријеме. Његош се, дакле, упутио самом почетку стварања – то је Луча, на мјесту гдје је бог не у времену, него са временом створио овај свијет... Луча је, дакле, писана као израз или као начин пјесниковог разоткривања велике тајне божанског стварања а из тога је проистекла, још више, и смисао постојања и смисао или начин људског постојања.

Ја сам настојала да сва три Његошева дјела: и „Лучу Микрокозма“, и „Горски вијенац“, и „Шћепан мали“ повежем у једну јединствену цјелину, да покажем уствари да је Његош један конзистентан мислилац и да ми немамо бољу ни филозофију, ни теологију, ни поетику, ни поезију од оне која је исказана у Његошевим пјесмотворима и у Његошевим умотворима... Тако је, исто, и Његошево дјело уствари само у пјесничком руху заодјенута највиша филозофска и теолошка мисао. Дакле, нема ни једног питања од битности за човјека, за човјекова теолошка, религиозна, филозофска промишљања, или за друштвена питања човековог живота почев од културе, менталитета, обичајне свијести коју ће он изразити у „Горском вијенцу“, до филозофије политике – о којој ће он говорити у „Шћепану малом“, којим се Његош није бавио и на које није дао свој аутентичан и властити одговор....

Шта је то, дакле, што нам остаје као синтеза Његошеве филозофије и времена, и смисла људског постојања?

Његош је чврсто вјеровао у поредак који постоји и у космосу и у људском свијету.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07.
“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић

Исто тако, чврсто је вјеровао да постоје историјски моменти или моменти у времену када се поредак који је успостављен божанским логосом љуља. Када су у питању земаљски планови, историјски планови онда су то најчешће сукоби међу народима, или сукоби у самом човјеку, а када су у питању космичка пространства онда је то рат између добра и зла, или метафорички речено, рат између бога и сатане. Али, оно што остаје као један од најрадоснијих, један од најоптимистичкијих закључака уопште из ове књижевне спекулације Његошеве, јесте да добро увијек, или бог увијек тријумфује. било да су у питању земаљски и друштвени односи, било да је у питању небески или земаљски план увијек на крају тријумфује поредак над хаосом, добро над злим, бог над сатаном и на крају се све завршава, и то је порука и из Луче, и из Горског вијенца и Шћепана, једним тожествовањем умне, божанске енергије...

Дакле, кад се сабере сва ова грандиозна Његошева поетска спекулација ми видимо да имамо пред собом један заиста чудесни дух и да је заиста имао и право да се онако, можда и нескромно захвали господу Богу за толико много дарова, почев од физичке љепоте, до духовне љепоте, којом га је Бог заиста учинио одабраним над другим људима...

УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ

Соња ТОМОВИЋ ШУНДИЋ

Некад изгледа да су ове духовне ствари заиста далеко од наших обичних проблема, међутим изгледа да тамо гдје је дух-тамо је и радост, тамо је некако оно што је вјечно, оно што је бесмртно а то увијек радује човјека.

Ја мислим да је лијепо ово што сте урадили у Херцег Новом и да је простор врло лијеп, штандове сам обишла, има врло занимљивих и значајних издања, а Агора као та наша веза са хеленским, грчким духом уствари свједочи о потреби човјековој да јавно, на једном тргу, изнесе оно што годинама ради, и да то подјели у некој заједници и да та заједница свједочи о тој духовној вези међу људима. Увијек ћу радо доћи у Херцег Нови, ви сте одлични домаћини.

Станко ЛУКИЋ, Нови Сад

Случано се подударило време мог годишњег одмора са овим Тргом од књиге, али летовање ћу памтити по сусретима који су ми се овде десили. Било је задовољство слушати учеснике програма, погледати понуду на штандовима, пријали су ми чак и програми за децу...

... Причице или лирски записи ископали су и зајезерили се у језерцету микронарације у којем ће неко досегнути, и омамљен чудом поезије, можда огледнути сопствено лице, то је најмилосрдније и најискреније жанровско одређење моје књиге, рекао је на херцеговском Тргу од књиге Борис Јовановић добитник награде „Бранко Ћопић за збирку поетских записа „КАПИ“.

Борис ЈОВАНОВИЋ

СВАКА ИСПИСАНА РИЈЕЧ ЋЕ НАС НАДЖИВЈЕТИ

Причице сапете или окрилаћене корицама књиге. То говори и о умилности и о односу према ономе што сам створио. Тепамо нечем што нам је драго, нечем што волимо чедно; да ли је то велико или мало не зависи од ствараоца већ од творца. Велико је по љубави и искрености, и треба ли му уопште тражити већу величину. Пјесник, уосталом, најљепше тумачи пјесника. Он га дораста, разоткрива и надраста. Све што је критика, а није и поезија, унижава и обесмишљава онога ко се критиком бави и натруњује чисто, изворно лице књиге које је очуђење, опјесмотворење и богочежњивост.

На крају је почетак јер, у свему што срцем цвјета и душом мирише је клица и заматак вишег смисла и љепшег трајања.

Свака исписана ријеч ће нас надживјети.

Након нас, наша ријеч није и наша својина. Када се ријеч ослободи ствараоца, када се расужњи од посједовања, она се опјесмотвори и постаје вјечита. То је душа сваке приче и зденац свега написаног.

Најљепша би била безимена књига са чијих зелених грана је отпао сваки сувишак, као свели лист. Тој књизи, тој души, том вишем смислу, сви ми приносимо мало или мало више; никад много, колико ко и како ко може. Како би било лијепо кад би покад кад себе видјели очима другог, а и другог и себе свевидећим оком. Колико би тај поглед порекао сопственост и прорекао свијет. Гледамо ли у небо и очекујемо ли долазника, или нам живот пролази иза тамних наочара, пред шареном лажи, огледалом у коме се и не видимо, онако шћућурени на дну себе.

Све су књиге по нечему важне и велике јер чудо стварања је смисао живота, а презрење књиге је обесмишљење постојања. Ако пристанемо у овом слагумљеном безвремену на претрајавање без књиге и без језика, пристали смо на живот без живота и сусрете без љубави. Зато је човјеку срчаном и душевном и књига и прича о њој, увијек милодар и окрепљење.

Тако и зрнце поезије у овој ноћи заиста јесте свитац који је, на тренутак, побједио мрак.

РАЂАЊЕ ПОЕЗИЈЕ

Ја ћу причу о Борису Јовановићу почети издалека, да бих се лакше приближио ономе што желим да кажем о његовој лирици, и да бих вам сугерисао једну скривену блискост, једно веома дубоко сродство људи који се данас баве тим старим занатом, и који као да су заиста повезани неким невидљивим нитима, чак и онда кад једва да се познају међусобно.

Ево вам једног доброг примјера, мене је обрадовао. Читајући нашу савремену поезију, па могу да кажем и живећи с њом, већ годинама ми је на неки посебан начин битно име српског пјесника Живорада Недељковића. Мало ко га зна, човјек је скроман и ненаметљив у тзв. књижевном животу, али оно што Живорад Недељковић пише – то јесте првокласна лирика. То се осјећа неким посебним чулом, мислим да је непогрешиво. Мислим да је то рекла Емили Дикинсон, један несумњиви лирски геније, једно чудо изникло из потпуне малограђанске анонимности: „Кад се осјећам као да ми је откинут врх главе, знам да сам прочитала праву ствар, тада знам да је у питању врхунска поезија.“ Тако некако сам се и ја осјећао пратећи шта овај младић пише из неке србијанске провинције – а тај се осјећај јавио и кад ми је до руку дошао рукопис мог Никшићанина, Бориса Јовановића.

Написао сам кратку рецензију, размишљајући успут о том феномену рађања поезије готово из ничега, па и у неком социолошком смислу то ми је било занимљиво. Размишљао сам отприлике овако. Имамо ову нашу Црну Гору која се наводно баш сад у Двадесетпрвом вијеку рађа, или препорађа, и улажу се огромни напори да се афирмише нека њена нова духовност, са свих стубаца и екрана устремили се на нас њени талентовани синови, и талентоване кћери не заостају, и бунцају нешто што би требало да такорећи лирски осмисли државу, да јој прида неку тежину и дубину, и ништа од свега тога не остаје, нити може остати, а истовремено негдје имамо тај Борисов фини рукопис, нешто што заиста вриједи и на свој начин упорно, тихо и непоткупљиво свједочи о времену и људима, баш то је изопштено, баш то у нашој јавности нема правог одјека.

И сад долазим до оне скривене блискости, до оног дубљег лирског сродства које сам на почетку поменуо. Кад се Борисова књига појавила, иза моје рецензије нашао сам текст Живорада Недељковића, и у њему па могу рећи веома сличне утиске, скоро исти опис онога што су те „Капи“ и мени значиле кад сам их прочитао. Та коинциденција, рекао сам, веома ми је драга, као нека врста заобилазне потврде не само квалитета, јер се то лако види, него и укуса, који је нешто специфичнији проблем, и кад сам после чуо да је Борис Јовановић за ову књигу добио награду „Бранко Ћопић“, то је само до краја сложило коцкице.

Не знам да ли су вам познате биографске чињенице - Борис Јовановић је један од оних отпуштених никшићких професора српског језика, није човјек хтио да предаје нешто што није ни завршио.

Неће матерњи, него навалио да предаје српски, па као такав, је ли, не треба ни да ради са омладином. Није за данашњицу. Сад ми се чини да у томе можда има и неке дубље логике – не само што предаје српски језик, него и добија српске награде, и то у Српској академији наука и умјетности. Да није отпуштен тада, због онога, сад би му то обавезно следовало, због овога. Шта да се ради, таква смо ми чудна култура, таква нам просвета, и таква политика, да се не удаљавамо превише од књижевности, „но се (што кажу) морам јаду насмијати“. Лако је установити да се рукопис Бориса Јовановића колеба на самој граници поезије и прозе, да је дакле жанровски неухватљив, али је овдје много важнија она друга његова граница – граница са смрћу која лагано продире у све завијутке писма и преплављује их очајањем.

Тако беспоговорно песимистичан текст, наравно, није новост у нашој савременој литератури, али га овдје сараднички у стопу прати изузетно доследан формално- језички и стилистички трагизам: доказ да права умјетност заиста расте из тамних темеља, чак и кад помислимо да иза такве приче више нема и не може бити ничега.

А има. Проза или поезија, свеједно, ови записи су драгоценост свједочанства дубоке опсједнутости тајнама егзистенције. Та опсједнутост снажно је оптеретила Јовановићев лирски исказ, уоквирила га искључиво судбински оштећеним градивом, а истовремено му подарила реторичку силу која читаоца повремено оставља без даха. Као што је говорио Јосиф Бродски: понекад је распоред ријечи трагичан чисто фонетски. Ево једног суровог примјера.

„Сви су гледали у врата.

Млијеко кипи гасећи ватрицу под котлићем.

Распремљене постељице су хладне.

Дочекала је зору окамењена на трonoшцу.

Ослушкују шћућурени на кревету.“

Имамо, дакле, само пет кратких и болно прецизних рећеница, само најава, само наговјештај страшног, и мајсторство да се ухвати тај неописиви и неизрециви дрхтај. Тешко је замислити драматичнији и дирљивији сценарио – можда му је раван само онај запис о Савојки Косачи (стр. 20) која је носила товар соли на леђима, а у њедрима иконицу свеца заштитника умотану у ланену мараму.

Борис Јовановић има непогрешив слух за ову врсту индиректног говора о патњи, смрти и губитку љубави. Његове приче као да су фиксиране за поменути граници, као да су опчињене призорима нестајања и пропадања. Свуда је тако, у свим тематским регистрима, и у центру и на периферији, и у прошлости и у садашњости.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07.
“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић

PRESS ПРОМОЦИЈЕ

„ВОДЕНА СОНАТА“ / Снежана ВУКИЧЕВИЋ ЧВОРО

„Водена соната“ је пред- збирка моје зенитне поезије која се кристалише кроз пјесме сабране у новој књизи под насловом „Ријека довијека“. Сам наслов „Водена соната“ говори о сажимању воде као најтајанственије твари на нашој планети и музике као најтајанственије умјетности, гдје ја смјештам ријеч. Вода је често присутна у мојој поезији, што је и нормално обзиром да сам досадашњи живот провела, не уз воду, него са водом. Премда не изгледа тако, музика је оставила на мене првотни, неизбрисиви траг још у дјетињству и данас је доживљавам као потпуно стапање са божанским. Не постоји кључ за умјетност, а ако га има, за музику се он налази у последњој просторији зачараног замка.

Књига је илустрована и коричена мојим цртежима. Ликовна умјетност је такође моја тачка недодира гдје се налазим сушаствено и трајно одређена као јединка. Збирка је настала у једном тешком периоду мог живота 2004. и 2005. године, те је тежиште поетике смјештено у дијелу под називом: „Писма“. Ријеч је о пјесмама које су у ствари поетска писма упућена мојим најмилијима и пријатељима. Ријеч је и о пјесмама које су упућене мом граду, Херцег Новом, у одјељку под називом „Прастара вода“. Ријеч је и о пјесмама које су упућене мом родном граду, Никшићу, а посебице свој топлини коју сам понијела из мајчине и очеве постојбине.

Ријеч је о пјесмама које су зачете у мом народу, мом поријеклу, што се наставља и кроз моју најновију збирку. Ријеч је о поезији о којој говоре двије пјесникиње које изузетно цијеним, Милице Краљ и Вишње Косовић.

Хоћу да кажем да сам ову збирку правила са свом љубављу коју сам у том моменту могла да кажем кроз поезију, налазећи уточиште у пријатељима и умјетности. И мислим да умјетник не би требало да се одрекне своје умјетности зарад материјалних ствари, а зарад осјећања и добра не може је се одрећи, јер је умјетност таква да само тако и уз божију вољу постоји као теретан али неопходан тас оних који заборављају да човјеку треба душевна храна. Хвала свима који су се потрудили да чују акорде „Водене сонате“ у издању куће „Комови“, уз смислене ријечи моје личне пријатељице и пријатељице по перу, Вишње Косовић. Посебну захвалност дугујем организатору сајма који је пронашао мјеста за моју збирку „Водена соната“.

PRESS ПРОМОЦИЈЕ

- **ПЛАВИ ЈАХАЧ (Београд) – Наташа МАРКОВИЋ**
теме: **култура књиге и слобода / жене и књижевност.**

Наташа МАРКОВИЋ

Желим да се захвалим херцегновској Библиотеци на позиву-ово је први пут да сам позвана на овај сајам и ја сам се одазвала, учинићу то и следећи пут ако ми прилике дозволе.

Градове памтим по људима.

Херцег Нови памтим по томе што је у њему живео Иво Андрић, жао ми је што његова кућа није претворена у неки мали, камерни културни центар, јер кафана заиста имамо превише...

Херцег Нови памтим по добром писцу Мирашу Мартиновићу, по госпођи Заги Зечевић која је одличан преводац са руског, по књижари „Со“, по Библиотеци данас.

Памтим, да смо у октобру, новембру негде, радили презентацију књиге коју је превела Загорка Зечевић-биографије Едит Пјаф. Било је препуно у Градској кафани, а оно што је мене потпуно фасцинирало то је тај ваш председник општине који је два сата стајао са својом екипом, и видела сам га прекрсноћ да је овде био-три сата седео на промоцији. У једној општој игноранцији политике према култури, према књижевности, то сматрам просто беспризорним, а при том се и радујем јер, просто, човек је показао да поштује то што се зове култура, то што се зове књижевност, издаваче и ја му заиста захваљујем. То је у двадесет година моје праксе један од ретких примера, осим онога да се неко појави на пет минута, али да неко седи три сата и да при том буде председник општине са свим обавезама у летњем периоду, за мене је заиста нешто што треба поменути.

Памтићу Херцег Нови по тргу Белависта који је прекрасан и морам да кажем да су моји први утисци изванредни, да је прелепа атмосфера... Оно што се такође осећам, на неки начин обавезном да кажем овог тренутка: као некаквог културног посленика и човека који се двадесет година бави књигама, да ме баш брига да ли градом влада ДПС или опозиција. Ја сматрам да, ако ми који се бавимо културом, књигама и издаваштвом, не моћемо да прескочимо наше мале државне границе, и не можемо да направимо мостове између народа, партија, градова, не треба да се бавимо овим послом. Просто, то је некакав мој став и ја ћу га увек бранити.

Исидора Секулић, култна ауторка наше куће-ми смо на неки начин промотери њене културне и књижевне заоставштине и имамо једну награду коју већ шесту годину додељујемо за најбољу књигу коју је објавила жена у

Србији, Југославији - предходно, у протеклој издавачкој години, је рекла да се само у поезији, као и у литератури, као и у књижевности, као и у сну, може и сме све: тамо где нема слободе нема литературе и нема културе књиге. Она је говорила да размена мишљења, дијалог, је услов за сваку слободу, за свако пријатељство, за сваку љубав, за сваку креацију...

Хоћу да поменем једног свог, нажалост недавно умрлог пријатеља. Бранко Сбутега у књизи која је пред нама „Куросавин немир свијета“ - урадили смо прошле године пет издања што је заиста издавачки подухват и та књига је прешла све, и тврде и меке границе бивших земаља *ex yu*, је управо у тој књизи на једном месту рекао да се дијалогом могу премостити највеће раздаљине, а за највећу раздаљину је сматрао раздаљину између завађене браће...

Што се тиче друге теме желела бих да кажем да ми имамо две библиотеке које су посвећене искључиво женама писцима. То је та наша, већ култна, библиотека „Плаве чарапе“, то је један космополитски пројекат где ми објављујемо књиге жена-аутора са свих меридијана света, од оних културних ауторки као што је Вирџинија Вулф, Маргарит Јурсенар до ових модерних као што је Арундати Рој која је са оном својом књигом „Бог малих ствари“, која нас, морам признати, издржава неколико година, постала светска књижевна звезда...

И имамо другу библиотеку где радимо мало пројеката-један годишње или у две године, то је библиотека која се зове „Неваљале жене“ у којој је објављена и ова монографија колегинице Дубравке Јовановић „На шотани бокелске отмености“. Ту радимо углавном експерименте, ове године смо чак два објавили, и то су углавном мултимедијални пројекти... На поезију Дубравке Јовановић су свих ових година компоноване песме које се певају на машкарама, на градским свечаностима, карневалима, концертима клапа и ова монографија има додатак-CD са тих неких двадесетак песама које су разни аутори снимали и певали, и то је, рекла бих, књига која може бити и сувенир Котора...

„Плаве чарапе“ и „Неваљале жене“ су пројекти ка видљивој женској историји, књиге у којима жене говоре шта желе, шта их узнемирава, шта сањају. „Плаве чарапе“ смо започели `95. године као потпуно нову издавачку стазу у издаваштву Србије, а после тога су други издавачи почели да објављују жене, што је мени веома драго.

У сред доминације мушке и ратничке културе „чарапе“ нису замишљене као плава зона и гето за жене, већ жеља да се у срцу патријархалне цивилизације заподене поново дијалог о женским и мушким вредностима. „Плаве чарапе“ не заговарају женски принцип као антимодел мушкој цивилизацији, мушком принципу, нису позив на рат са мушкарцима, већ жеља да се афирмише целовитост људске природе која је на овим просторима и у овој цивилизацији била угрожена...

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07.
“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић

УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ

Наташа МАРКОВИЋ

Хоћу сасвим отворено да кажем да је ово најбољи, најамбициозније организован сајам књига на којем сам ја била у Црној Гори, а била сам у Подгорици, Будви, Бару, и мислим да би град требало да буде захвалан. Ја не знам да ли цела ова манифестација има адекватне референце у јавности, али сматрам да је јако важно да културна јавност Црне Горе зна о томе. Сматрам такође да је у једној средини гдје је на неки начин усмена култура хиљаду година доминантна, без обзира на штамарију и све то-то су ипак били неки ексцеси у једном времену, развијање културе књиге веома осетљив посао, мора бити дугорочан посао, не може се преко ноћи тако нешто створити. И, друго, сматрам да управо ове манифестације могу да буду свестран чин, просто, и план и чин, и сматрам да ове манифестације имају заиста свој разлог за постојање и подршку локалних заједница и државе Црне Горе.

Организатори Међународног сајма „Трг од књиге, 2007.“

- **Општина Херцег – Нови**
-
- **ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег – Нови**
-
- **ЈУК Херцег фест**
-
- **НВО Књижевна заједница Херцег – Нови**
-

• Генерални спонзор:

Туристичка организација Херцег – Нови

• PRESS служба:

Витка Вујновић

Драгана Влаовић

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07.
“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић